

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Fredrik Björnberg

Kapitalförsäkring

- Är skattelagstiftningen rätt i tiden?

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Peter Nilsson

Termin för examen: VT 2021

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	4
FÖRORD	7
FÖRKORTNINGAR	8
1 INLEDNING	9
1.1 Problemformulering	9
1.2 Syfte	11
1.3 Metod	12
1.4 Material	13
1.5 Avgränsningar	13
1.6 Disposition	14
2 BEGREPPEN LIVFÖRSÄKRING OCH KAPITALFÖRSÄKRING	16
2.1 Regler på det försäkringsrättsliga området	16
2.2 Kapitalförsäkring	18
3 RISK- OCH SPARFÖRSÄKRING	21
3.1 Riskförsäkring	21
3.2 Sparförsäkringar	21
4 SKATTERÄTTSLIGA REGLER OM KAPITALFÖRSÄKRINGAR	24
4.1 Avkastningsskatt på kapitalförsäkringar	25
4.1.1 Svenska livförsäkringsföretag	26
4.1.2 Innehavare av utländsk livförsäkring	28
5 ÅTERKÖP AV KAPITALFÖRSÄKRING	30
6 KORT OM INVESTERINGSSPARKONTO	32
6.1 Schablonbeskattning av investeringssparkonto	33

6.2	Kommentarer	34
7	RISKINSLAG I EN KAPITALFÖRSÄKRING	36
7.1	Vad är en försäkringsrisk?	37
7.2	Minsta riskinslag	38
7.3	Kommentarer	43
7.3.1	Hur hög ska försäkringsrisken vara?	43
7.3.2	Har avgifter betydelse för bedömning av försäkringsrisken?	43
7.3.3	Försäkringsrisken i förhållande till den finansiella risken i försäkringsavtal	44
7.3.4	Försäkringsrisken ur EU-rättsligt perspektiv	44
7.3.5	Måste risken stå i förhållande till sparvärdet i försäkringen?	46
8	FÖRVALTNING AV FÖRSÄKRINGSKAPITAL	48
8.1	Tillgångar i en kapitalförsäkring	48
8.1.1	Tillgångar på investeringssparkonto	51
8.2	Överföring av tillgångar till kapitalförsäkring	52
8.2.1	Överföring av tillgångar till investeringssparkonto	57
8.3	Kommentarer	57
9	AVSLUTANDE KOMMENTARER OCH FÖRSLAG TILL FRAMTIDA FÖRÄNDRINGAR	61
9.1	Försäkringsrisk	61
9.2	Tillgångar och värderingsproblematik	61
9.3	Överlåtelser av tillgångar	63
9.4	Framtida förändringar	64
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	68
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	72

Summary

Endowment insurance is today a standard taxed form of savings. Assets held on an endowment insurance issued by a Swedish life insurance company are owned by and taxed by the insurance company. The policyholder, who can be either a natural or a legal person, is charged on an ongoing basis for the assets in the insurance by taxing a standard income with yield tax. Another standard-taxed form of savings in addition to endowment insurance is savings in investment savings accounts, which are also taxed by taking up a standard income from the individual. The big difference between these two forms of savings is that the latter is a pure saving without insurance elements. By insurance element is meant here an insurance risk that must always be present in an endowment insurance. The work shows that this insurance risk in an endowment insurance can be almost non-existent in comparison with the investment risk when saving in financial instruments. Savings in endowment insurance can therefore in this perspective be compared with savings in investment savings accounts. There is therefore an interest in studying how these two standard taxed forms of savings are regulated from a tax law point of view, including which different types of assets can be included in each form of savings and how assets can be transferred to these savings forms.

Some endowment insurances are designed so that the policyholder himself can, within certain limits, choose which financial instruments can be placed in the insurance. This type of insurance does not have explicit rules or general guidelines for the types of assets that can be invested in them. Judgements from the Supreme Administrative Court regarding assets on endowment insurances show that endowment insurances in the cases in question has not been rejected as insurance due to that the insurance capital has been invested in certain types of assets, but rather due to too low insurance element or to avoid taxation.

Investment savings accounts, on the other hand, have a statutory restriction on which assets can be placed in the account. These are characterized by other things, the fact that they are traded on a regulated market. The standard taxation is based on the value of the insurance / investment savings account being read during the tax year. However, there is no limit to the types of assets that can be included in an endowment insurance where the policyholder bears the financial risk. If, for example, unlisted shares are invested in an endowment insurance, the asset valuation is thus made more difficult, which can result in too low respectively too high taxation for the taxpayer. This may be considered problematic and especially given that the legislator's objective was to create a neutrality between the two standard taxed forms of savings when introducing the rules for investment savings accounts.

Standard taxation is a system that applies in addition to the ordinary system for capital gains taxation. If it is to be possible to transfer assets between these systems, it is essential that there are safeguard provisions against undesirable tax consequences in the case of such transfers. The rules on investment savings accounts are designed so that capital gains taxation takes place when assets are transferred to an investment savings account. There is no corresponding provision for the transfer of assets to an endowment insurance. In the absence of regulations, the legal situation whether capital gains taxation is to be done when transferring investments into an endowment insurance must be said to be unclear. From a fiscal perspective, it may be considered problematic whether assets with deferred tax liabilities can be invested in endowment insurance without tax consequences, with the result that the policyholder - after the insurance company has completed a sale - can dispose the capital gain tax-free.

With these problems and ambiguities in mind, I believe that legislative actions are necessary. By either limiting the types of assets that can be stored on an endowment insurance or by regulating which assets are to be covered by the standard taxation, greater neutrality between the standard taxed forms of savings should be achieved than is the case today.

Furthermore, I consider it necessary to introduce a more detailed regulation on how a transfer of assets for investment in an own endowment insurance is to be treated for tax purposes.

Sammanfattning

Kapitalförsäkringar är idag en schablonbeskattad sparform. Tillgångar som innehas på en kapitalförsäkring som ges ut av ett svenskt livförsäkringsbolag ägs av och beskattas hos försäkringsbolaget. Försäkringstagaren, som antingen kan vara en fysisk eller en juridisk person, debiteras löpande för tillgångarna i försäkringen genom att en schablonberäknad intäkt beskattas med avkastningsskatt. En annan schablonbeskattad sparform vid sidan av kapitalförsäkringar är sparande i investeringssparkonto som även den beskattas genom att en schablonintäkt tas upp hos den enskilda. Den stora skillnaden mellan dessa båda sparformer är att den senare är ett rent sparande utan försäkringsinslag. Med försäkringsinslag menas här en försäkringsrisk som alltid måste finnas i kapitalförsäkringar. Av arbetet framgår att denna försäkringsrisk i kapitalförsäkringar kan vara nästintill obefintlig i jämförelse med investeringsrisken vid sparande i finansiella instrument. Sparande i kapitalförsäkring kan därför i detta perspektiv jämföras med sparande i investeringssparkonto. Det finns därför ett intresse av att studera hur dessa båda schablonbeskattade sparformer regleras ur skatterättslig synvinkel, bland annat beträffande vilka olika typer av tillgångar som kan ingå i respektive sparform och hur tillgångar kan föras över till dessa sparformer.

En del kapitalförsäkringar är utformade så att försäkringstagaren själv inom vissa ramar kan välja vilka finansiella instrument som kan placeras i försäkringen. Den här typen av försäkring saknar uttryckliga regler eller allmänna råd för vilka typer av tillgångar som kan placeras i dem. Av avgöranden från Högsta förvaltningsdomstolen gällande tillgångar på kapitalförsäkringar framgår att kapitalförsäkringar i de aktuella fallen inte har underkänts som försäkring på grund av att försäkringskapitalet investerats i viss typ av tillgångar, utan snarare på grund av ett för lågt försäkringsinslag eller för att undkomma beskattning.

Investeringsparkonton har däremot en lagstadgad begränsning i vilka tillgångar som kan placeras på kontot. Dessa kännetecknas av att de bland annat handlas på en reglerad marknad. Schablonbeskattningen bygger på att värdet på försäkringen/investeringsparkontot kan läsas av under beskattningsåret. Någon begränsning för vilka tillgångstyper som kan ingå i en kapitalförsäkring där försäkringstagaren står den finansiella risken finns däremot inte. Om exempelvis onoterade aktier placeras i en kapitalförsäkring försvaras därmed tillgångsvärderingen, vilket kan resultera i för lågt respektive för högt skatteuttag för den skattskyldiga. Detta får anses problematiskt och i synnerhet med tanke på att lagstiftaren haft som målsättning att skapa en neutralitet mellan de båda schablonbeskattade sparformerna vid införandet av reglerna för investeringsparkonto.

Schablonbeskattning är ett system som gäller vid sidan av det ordinarie systemet för kapitalvinstbeskattning. Om det ska vara möjligt att flytta tillgångar mellan dessa system är det väsentligt att det finns skyddsbestämmelser mot oönskade beskattningskonsekvenser vid den typen av överföringar. Reglerna om investeringsparkonton är utformade så att kapitalvinstbeskattning sker när tillgångar flyttas till ett investeringsparkonto. Någon motsvarande bestämmelse finns inte för överföring av tillgångar till en kapitalförsäkring. I brist på bestämmelser får rättsläget beträffande om kapitalvinstbeskattning ska vid överföring för placering i en egen kapitalförsäkring sägas vara oklart. Det får ur ett fiskalt perspektiv anses problematiskt om värdepapper med latent skatteskulder kan placeras i en kapitalförsäkring utan skattekonsekvenser med följden att försäkringstagaren – efter det att försäkringsföretaget genomfört en försäljning – kan disponera kapitalvinsten skattefritt.

Med dessa problem och oklarheter i åtanke anser jag att lagstiftningsåtgärder är nödvändiga. Genom att antingen begränsa vilka typer av tillgångar som kan förvaras på en kapitalförsäkring eller genom att reglera vilka tillgångar som ska omfattas av schablonbeskattningen bör man uppnå en större neutralitet mellan de schablonbeskattade sparformerna än vad fallet är idag. Vidare anser jag det nödvändigt att det införs en närmare

reglering över hur en överföring av tillgångar för placering i en egen kapitalförsäkring ska behandlas skattemässigt.

Förord

Mina år vid Lunds universitet närmar sig nu sitt slut. Det har varit några roliga år med mycket nya erfarenheter som skapat minnen för livet. Med detta examensarbete som slutpunkt för mina juridikstudier lämpar det sig väl att ge uttryck för uppriktig tacksamhet mot vissa personer vilka har utgjort ovärderligt stöd under dessa år.

Jag skulle vilja tillägna mina studiekamrater och kamrater i studentlivet ett särskilt tack. Ni har gjort studietiden mycket roligare än vad jag kunnat föreställa mig.

Slutligen skulle jag vilja tacka min familj för att ni stöttat mig under alla dessa år.

Lund, maj 2021

Fredrik Björnberg

Förkortningar

AvPL	Lag (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel
Ds	Departementsserie
EES	Europeiska ekonomiska samarbetsområdet
EG	Europeiska gemenskapen
EU	Europeiska unionen
FAL	Försäkringsavtalslag (2005:104)
FI	Finansinspektionen
FRL	Försäkringsrörelselag (2010:2043)
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
IL	Inkomstskattelag (1999:1229)
IPS	Individuellt pensionssparande
ISK	Investeringssparkonto
ISKL	Lag (2011:1268) om investeringssparkonto
MTF	Multilateral handelsplattform
Prop.	Proposition
RÅ	Regeringsrättens årsbok
Solvens II	Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/138/EG av den 25 november 2009 om upptagande och utövande av försäkrings- och återförsäkringsverksamhet
SKV	Skatteverket

1 Inledning

1.1 Problemformulering

I Sverige är det vanligt att privatpersoner sparar i finansiella instrument, såsom aktier och andelar i investeringsfonder. Tillämpningen av dagens skatterättsliga regler för kapitalvinster av fysiska personers sparande i aktier och andra finansiella instrument är dock inte utan problem. Det är till exempel vanligt att personer som avyttrar bland annat aktier gör fel när de ska redovisa affärerna i sina inkomstdeklarationer. Felen, som i många fall får sägas vara oavsiktliga, beror på bland annat på att reglerna för beskattning vid avyttring av finansiella instrument är komplicerade.¹ Dessa felaktigheter leder inte sällan till att den skattskyldiga betalar för lite skatt och i vissa fall för mycket skatt.

Den enskilda har framförallt svårigheter med att beräkna omkostnadsbeloppet och att hålla reda på anskaffningsutgiften i kombination med tillämpningen av genomsnittsmetoden. Vid denna beräkning ska den enskilda även hålla koll på eventuella förändringar i innehavet genom olika bolagshändelser, exempelvis splittar och emissioner, vilket försvårar beräkningen ytterligare.²

För att bland annat underlätta för den enskilda, finns det idag sparformer som schablonbeskattas istället för att beskattas konventionellt i inkomstslaget kapital. Schablonbeskattningen innebär att den enskilda inte beskattas utifrån faktiska inkomster och utgifter på de finansiella instrumenten. Istället beskattas den enskilda för en schablonmässigt beräknad avkastning på tillgångarna. Detta medför att den enskilda inte behöver redovisa varje avyttring av instrumenten som ingår i den

¹ Prop. 2011/12:1 s. 277 ff.

² Ibid. s. 277.

schablonbeskattade sparformen. Idag finns det två schablonbeskattade sparformer; kapitalförsäkringar och investeringssparkonton.³

En del kapitalförsäkringar är utformade så att försäkringstagaren själv, inom vissa ramar, kan välja vilka finansiella instrument som ska ingå i försäkringen och fritt utan omedelbara skattekonsekvenser omplacera tillgångar inom försäkringen. Investeringssparkonton är utformade på ett liknande sätt. En skillnad mellan dessa sparformer är att kapitalförsäkringar (som är en typ av livförsäkring) alltid innehåller ett, större eller mindre, moment av försäkringsrisk kopplat till försäkringsavtalet, medan investeringssparkonton är en ”ren” sparform som saknar detta riskinslag. Vad som ska anses vara en försäkring och hur stort riskinslag en kapitalförsäkring måste innehålla framgår inte i lag, utan har vuxit fram i praxis.⁴ Hur stort riskmoment en kapitalförsäkring med stora sparinslag ska ha för att utgöra en kapitalförsäkring har på senare tid varit omdiskuterat.⁵ Om en kapitalförsäkring med ett litet riskinslag anses utgöra en kapitalförsäkring, finns det anledning att jämföra kapitalförsäkringen som sparform med sparformen investeringssparkonto. I rapporten som lämnades gemensamt av Finansinspektionen och Skatteverket år 2006 framställdes önskemål om att skattereglerna avseende gränsdragningen mellan försäkringsprodukter och rena sparprodukter skulle ses över.⁶

Vid införandet av investeringssparkonton ansåg lagstiftaren att beskattning av kapitalförsäkringar bör så långt som möjligt vara neutral i förhållande till beskattning av investeringssparkonton.⁷ En närmare granskning av skattereglerna för kapitalförsäkringar och investeringssparkonton och vilka typer av tillgångar som inryms och hur de läggs in under respektive sparform är därför motiverad.

³ Även IPS är en schablonbeskattad sparform. Sparandet i en IPS omfattas av samma regler som sparande i privat pensionsförsäkring, vilket innebär att den inte kan användas för sparande på samma vis som kapitalförsäkringar och investeringssparkonton (se 59 kap IL).

⁴ Se exempelvis RÅ 1994 not. 19.

⁵ Se exempelvis Von Bahr, ”HFD och kapitalförsäkringar” och Starberg, ”Regeringsrätten om livförsäkring – en kritisk rättsfallskommentar”.

⁶ Skatte- och försäkringsrörelse regler för livförsäkring, dnrFI: 06-2304-00

⁷ Prop. 2011/12:1 s. 343 ff och 363.

Det får anses önskat ur ett fiskalt perspektiv om finansiella instrument som försvårar bestämmandet av underlaget för schablonbeskattningen kan placeras i kapitalförsäkringar. Vidare får det anses önskat om finansiella instrument med latent skatteskulder kan placeras i en kapitalförsäkring utan skattekonsekvenser med följderna att försäkringstagaren – efter det att försäkringsföretaget genomfört en försäljning – kan disponera kapitalvinsten skattefritt.

1.2 Syfte

Arbetet syftar till att redogöra för de civil- och skatterättsliga reglerna för kapitalförsäkringar. Arbetet behandlar vidare vad som skattemässigt skiljer en kapitalförsäkring från kapitalförvaltning respektive ett renodlat sparande. Därefter behandlas skillnader i beskattning mellan kapitalförsäkringar och den schablonbeskattade sparformen investeringssparkonto. I arbetet undersöks vidare om dagens lagstiftning för kapitalförsäkringar riskerar skapa av lagstiftaren icke avsedda skillnader i beskattning jämfört med sparande i investeringssparkonto och om eventuella lagstiftningsåtgärder för att närmare reglera dessa skillnader anses nödvändiga. Slutligen har arbetet till syfte att ge förslag på hur en sådan ändring i lagstiftningen närmare kan tänkas utformas.

För att söka uppnå syftet med arbetet ska följande frågeställningar försöka besvaras:

- Vad är en kapitalförsäkring och hur beskattas den?
- Hur skiljer sig de näringsrättsliga och skatterättsliga reglerna för kapitalförsäkringar från de skatterättsliga reglerna för investeringssparkonton?
- Hur regleras vilka finansiella instrument som kan förvaras i en kapitalförsäkring jämfört med vilka finansiella instrument som kan förvaras på ett investeringssparkonto?
- Innebär dagens skatterättsliga regler för kapitalförsäkringar icke önskvärda skillnader i beskattning jämfört med sparande på investeringssparkonto?

- Är lagstiftningsåtgärder för att förhindra icke önskvärda skatteskillnader för kapitalförsäkringar nödvändiga och – om så – hur kan regleringen ske?

1.3 Metod

För att besvara frågeställningen och uppnå syftet med arbetet används den rättsdogmatiska metoden. Denna metod kännetecknas av att studera de allmänt accepterade rättskällorna, såsom lagstiftning, praxis, förarbeten och doktrin inom området.⁸ Karakteristiskt för den rättsdogmatiska metoden är att lagstiftningen och prejudikat studeras utifrån den självklara auktoritet de har. Därtill fogas uttalanden från lagförarbeten och den juridiska litteraturen.⁹ Huvudsakligen kommer en bunden argumentation att företas, med vilket menas att examensarbetet kommer utgå från ett strikt iakttagande av rättskälleläran och dess förutsättningar. Vissa aspekter av analysen lämpar sig dock bättre för en mer fri argumentation.¹⁰

Mer specifikt kan sägas att konstruktiv rättsdogmatik *de lege lata* kommer bedrivas. Med detta menas att analyserande och konstruktivt orienterad forskning kring, i det här fallet, beskattning av kapitalförsäkringar. Metoden syftar då i första hand till att lägga fast innebörden av detta system och dess enskildheter.¹¹ Viktiga faktorer inom rättsvetenskapen *de lege lata* är att belysa effekterna av olika tillämpningsval av rättssystemet, samt att uppmärksamma vad konsekvenserna av detta blir. En förutsättning för detta är att relevant material från olika rättskällor sammanställs och att det utifrån detta bedrivs en argumentation utifrån goda skäl som talar för och emot olika tillämpningslösningar.¹² Det är således av stor vikt att genom den rättsdogmatiska metoden kritisera vad som framkommit, sedan gällande rätt klargjorts.¹³

⁸ Kleineman, s. 21.

⁹ Kleineman s.33.

¹⁰ Ibid. s. 28.

¹¹ Lambertz s. 265.

¹² Ibid. s. 270.

¹³ Kleineman. s. 36 & 40.

Efter att en redogörelse för gällande rätt gjorts kommer arbetets avslutande del ha ett *de lege ferenda* perspektiv där jag ser till hur lagen borde utformas jämfört med gällande rätt. I denna del för jag en diskussion kring hur man kan läsa den rättsproblematik som belysts i examensarbetets utredande och analyserande delar.

1.4 Material

I enlighet med vad den rättsdogmatiska metoden baseras på, så har jag främst använt mig av material i form av lagstiftning, rättspraxis, lagförarbeten och rättsdogmatiskt orienterad litteratur.

I arbetets deskriptiva delar där jag redogör för gällande rätt, kommer främst lagtext och dess förarbeten att diskuteras och analyseras. I arbetets utredande delar kommer avgöranden från HFD och viss doktrin behandlas, framförallt den som rör gränsdragningsproblematiken mellan kapitalförsäkringar och ren kapitalförvaltning.

Ett urval av avgöranden från HFD har gjorts utifrån den betydelse de haft för bedömningen av riskinslag i kapitalförsäkringar. HFD har uttalat sig i dessa frågor ett flertal gånger och i princip följt samma linje konsekvent. Ett flertal förhandsbesked från Skatterättsnämnden tas upp och behandlas i den deskriptiva delen av arbetet.

Finansinspektionen har i flertalet avgöranden lämnat yttranden över hur de försäkringsavtal som prövats av HFD i de studerade målen ska behandlas enligt svensk rätt. I arbetet redogörs för dessa yttranden för att ge en försäkringsrättslig synvinkel på vad som är en försäkring. Detta är väsentligt eftersom det inte finns någon skatterättslig definition av begreppet försäkring och den civilrättsliga definitionen blir därför vägledande för skatterätten.

1.5 Avgränsningar

Arbetet behandlar skatteregler och gränsdragningsproblematik för kapitalförsäkringar. Arbetet är därmed avgränsat till att endast behandla

kapitalförsäkringar. Vidare är arbetet avgränsat så, att endast kapitalförsäkringar med sparinslag och således inte kapitalförsäkringar i form av rena riskförsäkringar, t.ex. dödsfallsförsäkringar behandlas mer än översiktligt. Andra former av försäkringar, däribland pensionsförsäkringar, kommer beröras i korta drag för att ge läsaren förståelse för vad som särskiljer olika typer av försäkringar och vad som särskiljer kapitalförsäkringar från dessa.

Fokus i framställningen ligger på beskattningen av den obegränsat skattskyldiga fysiska personer som innehar en svensk eller utländsk kapitalförsäkring. Detta för att arbetet har till syfte att bland annat jämföra beskattningskonsekvenser för sparande i kapitalförsäkringar och investeringssparkonton, ett konto som endast kan innehas av fysiska personer.

Då arbetet har en skatterättslig vinkling kommer detta inte närmare behandla och redogöra för försäkringstekniska begrepp, försäkringskalkyler m.m. trots att dessa eventuellt kan skapa en bättre förståelse om kapitalförsäkringars konstruktion och därmed även skillnader mot ren kapitalförvaltning.

1.6 Disposition

I detta inledande kapital har ramen för examensarbetet presenterats samt närmare redogjorts för syfte, metod, material och avgränsningar.

I arbetes andra kapitel redogör jag inledningsvis för begreppen livförsäkring och kapitalförsäkring samt de försäkringsrättsliga lagar som bland annat påverkar klassificeringen av olika försäkringstyper.

I det tredje kapitlet beskrivs hur kapitalförsäkringar kan variera från rena riskförsäkringar till försäkringar med stora sparinslag och vad som kännetecknar dessa. I denna del beskrivs även hur sparförsäkringar delas upp i traditionella kapitalförsäkringar och fond/depåförsäkringar och vad som skiljer dessa ifrån varandra.

I arbetet fjärde kapitel beskrivs närmare hur kapitalförsäkringar beskattas genom avkastningsskatt och syftet bakom skattelagstiftningen på området.

I det femte kapitlet beskriver jag hur kapitalförsäkringar kan återköpas från försäkringsgivaren av försäkringstagaren. Vidare beskrivs vilka gränser som sätts upp i lagstiftningen för när och hur ett sådant återköp kan genomföras.

I arbetets sjätte kapitel redogör jag kort för sparande i investeringssparkonto och vilket syfte investeringssparkontot ansågs uppfylla vid dess införande. Vidare beskrivs beskattningsreglerna som träffar investeringssparkonton.

I arbetets sjunde kapitel beskrivs vilka riskinslag/försäkringsinslag ett försäkringsavtal måste innehålla för att utgöra en livförsäkring (kapitalförsäkring). Avsnittet beskriver dels vad som utgör en försäkringsrisk, dels hur hög denna måste vara för att en försäkring ska ansas vara en kapitalförsäkring. Avsnittet avslutas med några kommentarer kring de avgöranden som tas upp i kapitlet.

I det åttonde kapitlet undersöks vilka typer av tillgångar som kan förvaras i en kapitalförsäkrings respektive ett investeringssparkonto. Vidare undersöks hur dessa tillgångar kan föras in på respektive försäkring/konto. Avsnittet avslutas med kommentarer utifrån vad som kommit fram i undersökningen.

I arbetets sista kapitel lämnas några avslutande och sammanfattande tankar kring de slutsatser som dragits i arbetets utredande delar. Slutligen lämnas förslag på hur eventuella lagändringar kan minska de oklarheter och beskattningssvårigheter som arbetet tar upp.

2 Begreppen livförsäkring och kapitalförsäkring

2.1 Regler på det försäkringsrättsliga området

De centrala civilrättsliga lagarna för försäkringsverksamhet är försäkringsavtalslagen (2005:104) FAL och försäkringsrörelselagen (2010:2043), FRL. Försäkringsavtalslagen reglerar det avtalsrättsliga förhållandet mellan försäkringsgivare och försäkringstagare. Försäkringsrörelselagen innehåller regler för bildande av försäkringsföretag, hur försäkringsverksamhet ska eller får bedrivas och om tillsyn med mera.

Varken försäkringsavtalslagen eller försäkringsrörelselagen innehåller någon definition av begreppen försäkring eller försäkringsrörelse. Däremot står det i förarbetena att en försäkringsrörelse är en yrkesmässig verksamhet som går ut på att mot betalning utge ersättning när ovissa händelser inträffar.¹⁴ Begreppet försäkringsavtal är inte heller definierat i lag. I den försäkringsrättsliga litteraturen har begreppet däremot givits flera definitioner. Bland annat kan ett försäkringsavtal i stora drag sägas vara ett åtagande från en försäkringsgivare att vid händelse av visst slag, s.k. försäkringsfall, ersätta en inträffad skada eller utge ett visst penningbelopp som bestäms i förhand i utbyte mot vederlag i form av försäkringspremie.¹⁵ Ett försäkringsförhållande kan beskrivas som ett förhållande som bygger på gemenskap mellan flera personer vilka är utsatta för likartade risker, som ingås genom samverkan av flera personer, utfästs mot vederlag, avser en oviss händelse och innebär att rätten till ersättning är beroende av om denna ovissa händelse inträffar.¹⁶

¹⁴ Prop. 1984/85:77 s. 40.

¹⁵ Bengtsson s. 15.

¹⁶ Hellner s. 6 ff.

Avtalsrättsligt är försäkringsrätten uppdelad i skadeförsäkringar och personförsäkringar.¹⁷ Inom avtalsrätten avses med personförsäkring individuell livförsäkring, sjukförsäkring och olycksfallsförsäkring, 1 kap. 2 § första stycket FAL. Försäkringsavtalslagen skiljer således på livförsäkring och sjuk- och olycksfallsförsäkring vilket får anses innebära att med en livförsäkring avtalsrättsligt avses en försäkring på någons liv eller död. En livförsäkring kan därmed utfalla vid dödsfall men även vid livsfall, d.v.s. då försäkringsfall inträffar när den försäkrade uppnår viss ålder. Inom civilrätten finns däremot ingen enhetlig definition av begreppet livförsäkring.

Försäkringsrörelselagen innehåller som tidigare nämnts näringsrättsliga bestämmelser om försäkringsrörelse. Lagen definierar vad som är ett livförsäkringsföretag och ett skadeförsäkringsföretag. I försäkringsrörelselagen definieras sedan 2007 en livförsäkring som en sådan försäkring som avses i 2 kap. 12 §, 1 kap. 5 § FRL. Där anges även de s k försäkringsklasserna för direkt livförsäkringsrörelse. Dessa är bland annat försäkringar där utbetalningen av försäkringsbelopp (engångsbelopp eller periodiska utbetalningar) är beroende av en eller flera personers liv och vissa sjuk- och olycksfallsförsäkringar. Näringsrättsligt är med andra ord även vissa sjuk- och olycksfallsförsäkringar livförsäkringar då dessa får meddelas i en livförsäkringsrörelse.

Försäkringsrörelselagens definition av en livförsäkring medförde inga ändringar i skattelagstiftningen vilket kan tolkas som att den avtalsrättsliga innebörden av en livförsäkring gäller även inom skatterätten: en försäkring på någons liv eller död.¹⁸ En sjukförsäkring är alltså skatterättsligt inte en livförsäkring även om den är meddelad i ett livförsäkringsföretag.¹⁹

¹⁷ 1 kap. 1–2 §§ FAL

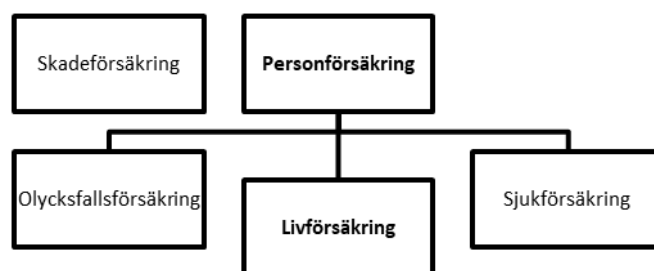
¹⁸ Denna problematik, om att även sjuk- och olycksfallsförsäkringar kan utgöra livförsäkringar, saknar betydelse för detta arbete eftersom en sjuk- och olycksfallsförsäkringen inte är en sparförsäkring, utan en ren riskförsäkring.

¹⁹ Skatteverket rättslig vägledning, 'Vad är en kapitalförsäkring?'

<<https://www4.skatteverket.se/rattsligvagledning/edition/2021.6/2900.html>> (besökt 2021-03-18).

Den svenska lagstiftningen i nu berört hänseende bygger sedan 1994 i huvudsak på det gemensamma regelverket för livförsäkring och dess klassificering m.m. som gäller inom EU.²⁰ Begreppet livförsäkring bör därför tolkas med utgångspunkt i gemenskapsrätten och dess rättskällor såsom t.ex. Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/138/EG av den 25 november 2009 om upptagande och utövande av försäkrings- och återförsäkringsverksamhet (Solvens II).

Försäkringsavtalsrättslig uppdelning av försäkringsområden:

2.2 Kapitalförsäkring

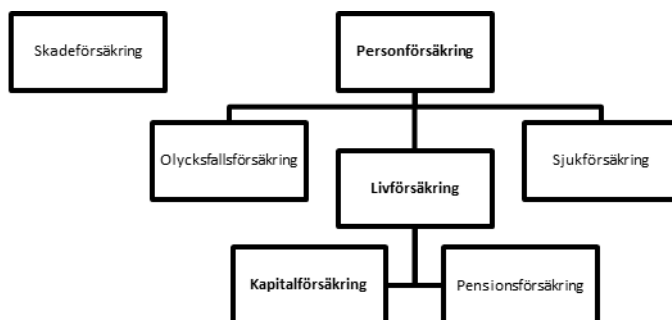
Kapitalförsäkring är en form av livförsäkring. Skatterettsligt delas livförsäkringar upp i pensionsförsäkringar respektive kapitalförsäkringar. Pensions- och kapitalförsäkringar beskattas olika och i två skilda regelsystem. Den grundläggande orsaken till dessa skillnader i beskattning beror på att dessa båda försäkringstyper haft och fortfarande har olika syften och funktioner. Syftet med kapitalförsäkringar har historiskt varit att skydda ekonomiskt i samband med dödsfall. Med tiden har det utvecklats nya typer av kapitalförsäkringar med stort sparinslag och begränsat riskinnehåll. Det huvudsakliga syftet bakom dessa nya former av kapitalförsäkringar torde snarare vara att primärt förvalta kapital utan löpande beskattning annat än avkastningsskatt än att utfalla vid försäkringsfall, dvs. död/viss uppnådd ålder. Pensionsförsäkringar är istället utformade för att säkerställa framtida försörjning efter avslutat förvärvsliv. De är präglade av ett pensionssyfte som kommer till uttryck genom att de är föremål för en gynnsam, uppskjuten beskattning samtidigt som de är omgärdade av en mängd villkor

²⁰ Se prop. 1992/93:257.

som måste vara uppfyllda för att de ska omfattas av den gynnsamma beskattningen.²¹

En kapitalförsäkring är en livförsäkring som inte uppfyller de kvalitativa villkoren för en pensionsförsäkring i 58 kap. IL, 58 kap. 2 § andra stycket IL, och som inte heller ska anses vara en pensionsförsäkring enligt 58 kap. 5 § IL (negativ definition). Även en försäkring som uppfyller villkoren för att vara en pensionsförsäkring anses som en kapitalförsäkring om så bestämts i försäkringsavtalet när detta ingicks, 58 kap. 2 § andra stycket andra meningen IL. En avtalad pensionsförsäkring får däremot inte i ett senare skede byta karaktär till en kapitalförsäkring i annat fall än då pensionsförsäkringen avskattats, 58 kap. 2 § tredje stycket IL.²² För kapitalförsäkringar gäller med andra ord inga särskilda villkor i inkomstskattelagen och de är heller inte avsedda att uppfylla något egentligt pensionssyfte. Beskattningen av kapitalförsäkringar präglas av att de anses ha karaktär av rena kapitalplaceringar som tillåter placering och utbetalning av även större belopp än som kan motiveras med ett normalt pensionsbehov. Kapitalförsäkringar ger alltså ett utrymme för ersättning utöver vad som kan anses påkallat av ett rent pensionssyfte.

Försäkringsavtalsrättslig uppdelning av försäkringsområdet med tillägg för pensions- och kapitalförsäkring:

²¹ Ewalds s. 131 f.

²² Se RÅ 2007 ref. 49.

I 2 kap. 2 § IL slås fast att termer och uttryck som används i lagen, däribland begreppet kapitalförsäkring, omfattar också motsvarande utländska företeelser om det inte anges eller framgår av sammanhanget att bara svenska företeelser avses. Det innebär att med kapitalförsäkring avses inte bara kapitalförsäkringar meddelade av ett svenskt försäkringsföretag utan även kapitalförsäkringar meddelade av utländska försäkringsföretag eftersom definitionen kapitalförsäkringen inte är avgränsad till svenska företeelser. De bestämmelser som styr den inkomstskattemässiga behandlingen av kapitalförsäkringar är alltså inte på något sätt begränsade till att avse enbart svenska företeelser.²³ Avgörande för bedömningen av en utländsk företeelse är om företeelsen kan anses falla in under den svenska termen som den används i inkomstskattelagen, oavsett hur företeelsen benämns i utlandet.²⁴

²³ Starberg s. 485.

²⁴ Prop. 1999/2000:2 del 2 s. 22.

3 Risk- och sparförsäkring

Ifråga om livförsäkringar finns det en glidande skala av olika försäkringsprodukter beroende på produktens och försäkringsavtalets konstruktion – från rena riskförsäkringar till sparprodukter med endast ett begränsat försäkringsinslag. En livförsäkring ska dock oavsett om den är en ren riskförsäkring eller en sparförsäkring innehålla en försäkringsrisk för att vara en livförsäkring. Klassificeringen i riskförsäkring respektive sparförsäkring vilar på bedömningen av vilket syfte försäkringen har.²⁵

3.1 Riskförsäkring

Syftet med en riskförsäkring kan sägas vara att åstadkomma ett skydd mot risken att en viss händelse ska inträffa under avtalstiden, exempelvis dödsfall eller sjukdom. Ett exempel på en ren riskförsäkring är dödsfallsförsäkring. En sådan försäkring utfaller vid dödsfall och ger ett ekonomiskt skydd till anhöriga eller någon annan som försäkringstagaren har valt att sätta in som förmånstagare i dödsfallsförsäkringen.²⁶ Försäkringstagaren betalar in premier för att förmånstagaren ska åtnjuta en avtalad försäkringsförmån i händelse av den försäkrades död. Premien stiger oftast i samband med ökad ålder. Risken för dödsfall påverkar således premiens storlek för dödsfallsförsäkringen.²⁷ I en ren riskförsäkring har förmånstagaren ingen rätt till någon ersättning om försäkringsfall inte inträffar.

3.2 Sparförsäkring

Syftet med en sparförsäkring är istället att premierna som betalas in till försäkringen förr eller senare ska betalas ut och då med tillägg för eventuell avkastning. Av särskilt intresse i detta arbete är livförsäkringar med stort sparinhåll och där placeringsrisken – inte att förväxla med

²⁵ von Bahr s. 378 f.

²⁶ Palmgren s. 46.

²⁷ Blom m fl., s. 65.

försäkringsrisken – ligger hos försäkringstagaren. En sådan försäkringsform är fondförsäkringar. En fondförsäkring är en livförsäkring som är anknuten till fonder vilka förvaltas av den som har rätt att driva fondverksamhet enligt lagen (2004:46) om värdepappersfonder eller till specialfonder vilka förvaltas av den som har rätt att förvalta specialfonder enligt lagen (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder, 2 kap 12 § FRL (klass III). I en fondförsäkring är det som sagt försäkringstagaren som tar den finansiella risken vilket innebär att försäkringstagaren också är den som har friheten att välja var, i vilken/vilka fonder som försäkringskapitalet ska placeras. Jämförelse kan göras med traditionell livförsäkring (klass I a) där det istället är försäkringsgivaren som står den finansiella risken och inte försäkringstagaren. Försäkringsgivaren garanterar då en lägsta avkastning och en på förhand bestämd förmån – utbetalning. Försäkringsgivaren investerar här försäkringskapitalet efter bästa förmåga på eget initiativ.²⁸

Vid sidan av fondförsäkringarna ovan förekommer även, utan stöd i försäkringsrörelselagen, s.k. depåförsäkringar. I Sverige räknas en depåförsäkring i näringsrättsligt hänseende till försäkringsklassen för traditionell livförsäkring. En depåförsäkring innebär att ett livförsäkringsbolag öppnar en värdepappersdepå, som livförsäkringsbolaget äger, hos ett värdepappersbolag. Försäkringstagaren ges genom fullmakt från livförsäkringsbolaget möjligheten att sköta handeln av de finansiella instrument som förvaltas i depån. Storleken på det förvaltade kapitalet blir beroende av inbetalda premier och försäkringstagarens förvaltningsbeslut. Då försäkringstagaren själv står den finansiella risken innefattar inte försäkringen några garanterade belopp, utan utbetalning från försäkringen är beroende av depåns värde. Till skillnad mot en fondförsäkring behöver inte de inbetalda premierna placeras endast i externt förvaltade fonder, utan kan enligt försäkringstagarens anvisningar placeras i likvida medel eller andra värdepapper än fonder. Försäkringsgivaren sätter dock upp ramen för vilka tillgångar som försäkringstagaren har rätt att placera i. En depåförsäkring liknar alltså till sin konstruktion en fondförsäkring.

²⁸ Blom m fl., s. 102 ff., Ekström s. 23 f.

Tillgångarna i en sparförsäkring ägs av försäkringsgivaren, detta oavsett om det är en traditionell försäkring eller en fond-/depåförsäkring. Det innebär att försäkringstagaren enbart har rätt till vad som anges i försäkringsavtalet och har ingen rätt till de underliggande tillgångarna i försäkringen. I utlandet görs vanligen ingen åtskillnad mellan fondförsäkring och depåförsäkring. Försäkringarna brukar nämnas som "unit linked".²⁹

²⁹ von Bahr s. 380.

4 Skatterättsliga regler om kapitalförsäkringar

Begreppet livförsäkring är inte definierat i inkomstskattelagen (1999:1229), IL. När en definition saknas i inkomstskattelagen avses den allmänna innebörden. Termen kan vara definierad i annan lagstiftning eller vara en allmänt vedertagen term inom civilrätten.³⁰ Av bestämmelsen i 39 kap. 2 § IL framgår vad som avses med livförsäkringsföretag, varvid det hänvisas till försäkringsrörelselagen. Det kan konstateras att skatterätten här knyter an till försäkringsrätten och att de försäkringsrättsliga termerna måste bestämmas i detta civil- och näringsrättsliga sammanhang.³¹ Detta får anses rimligt eftersom rättsordningen antas vara sammanhängande (koherent) när något annat inte anges. Termerna har således ingen autonom betydelse i inkomstskattesammanhang och bör då heller inte ges en sådan. Att termerna försäkring och livförsäkring i skatterätten avser de civilrättsliga begreppen medför att de i skattesammanhang inte har större precision än i civilrätten. Då det saknas en näringsrättslig definition av dessa begrepp skapas en osäkerhet om ett avtal, som ges ut av en försäkringsgivare och benämns försäkring (alltså enligt parterna är en försäkring) även skatterättsligt ska anses utgöra en försäkring.³²

Vid inkomstbeskattning gäller särskilda regler för livförsäkringar. Beskattningen av en livförsäkring är beroende av om försäkringen är en pensions- eller en kapitalförsäkring. Utfallande belopp från en kapitalförsäkring är skattefria, 8 kap. 14 IL. Eftersom utfallande belopp inte är skattepliktiga är premierna som betalas in till kapitalförsäkringen inte heller avdragsgilla. Av kapitlets 24 § följer därutöver att återbäring och andra utbetalningar av överskott på grund av en försäkring är skattefria om premierna inte får dras av. Premierna som betalas in till en kapitalförsäkring ses som en privat levnadskostnad för fysiska personer, 9 kap. 2 § IL.

³⁰ Prop. 1999/2000:2 del 2 s. 16.

³¹ Hultqvist, 'Vad är en kapitalförsäkring' s. 46.

³² Ibid s. 55 ff.

I en näringsverksamhet kan en kapitalförsäkring innehas som en finansiell tillgång, vilket innebär att premiebetalningen inte är en kostnad i näringsverksamheten. En kapitalförsäkring kan också innehas som säkerhet för utfäst direkt pension och då följer det av 28 kap. IL att premiebetaling till en kapitalförsäkring inte är ett tryggande av pension och därmed inte avdragsgill på den grunden. Om premiebetalningen till en kapitalförsäkring däremot ska ses som en förmån för en anställd har arbetsgivaren avdragsrätt för premien, men då som en personalkostnad.³³

Utgifterna för en pensionsförsäkring får dras av inom vissa ramar medan beloppet som betalas ut från försäkring är skattepliktigt hos den försäkrade. Detta eftersom utbetalning på grund av en pensionsförsäkring är pension och därför ska tas upp i inkomstslaget tjänst, 10 kap. 2 och 5 §§ och 11 kap 1 § IL.³⁴ Gemensamt för kapitalförsäkringar och pensionsförsäkringar är att avkastningen på det förvaltade kapitalet i försäkringarna inte beskattas hos innehavaren av försäkringen, utan försäkringarna omfattas av en schablonbeskattning i form av avkastningsskatt.

4.1 Avkastningsskatt på kapitalförsäkringar

Avkastning på förvalt kapital inom ramen för kapitalförsäkringar och pensionsförsäkringar regleras alltså inte inom ramen för den konventionella inkomstbeskattningen utan enligt lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel, AvPL.

Syftet vid införandet av den schabloniserade avkastningsskatten var för det första att skapa en likformig beskattning av olika former av pensionsmedel. Från konkurrenssynvinkel var det en viktig aspekt att beskattningen sker på ett likformigt sätt oavsett pensionsform.³⁵ Detta innebär att beskattningseffekterna inte ska vara styrande för val av placeringsform, utan

³³ RÅ 2000 ref. 28.

³⁴ Det kan dock tilläggas att avdragsrätten för premier till pensionsförsäkringar är starkt begränsad för fysiska personer, se 59 kap. IL.

³⁵ Prop. 1992/93:187, s. 160.

det är affärsmässiga och privatekonomiska överväganden som ska styra valet. För det andra medförde den schabloniserade avkastningsskatten en förenkling av regelverket vid beskattning av besparingar i försäkringar. Målet var att öka individers sparande genom att skapa en enkelhet i regler och hantering. En schablonbeskattning ansågs uppfylla dessa krav. För det tredje medförde en schablonmetod att skatten blir oberoende av om kapitalet omplaceras vilket medför att alla typer av skattebetingade inlåningar elimineras. Omplaceringar kan således göras i alla typer av livförsäkringar (traditionella livförsäkringar såväl som fondförsäkringar) som träffas av avkastningsskattbestämmelserna utan att detta utlöser beskattning.³⁶

Den som innehar en svensk kapitalförsäkring är inte skattskyldig till avkastningsskatt, utan det är livförsäkringsföretaget som är den skattskyldiga, 2 § första stycket 1 och 2 AvPL. Den som däremot innehar en utländsk kapitalförsäkring är skattskyldig till avkastningsskatt, 2 § första stycket 7 AvPL. Avkastningsskatten uppgår till 30 procent av skatteunderlaget som är en schablonberäknad avkastning på det förvaltade kapitalet (kapitalunderlaget), 9 § andra stycket AvPL.

4.1.1 Svenska livförsäkringsföretag

För livförsäkringsföretag beräknas underlaget för avkastningsskatt i två steg. Först beräknas ett kapitalunderlag och därefter ett skatteunderlag, 3 § AvPL. Kapitalunderlaget beräknas som värdet av tillgångarna som förvaltas för försäkringstagarnas räkning (omsättningstillgångar och anläggningstillgångar) vid ingången av beskattningsåret minskat med värdet av finansiella skulder vid samma tidpunkt, 3 a § AvPL.

Utgångspunkten är att tillgångar ska tas upp till dess bokförda värde, 5 § AvPL. Särskilda värderingsregler finns bland annat för värdepapper som är upptagna för handel på en reglerad marknad. Sådana värdepapper tas upp till det noterade värdet, 7 § AvPL. Någon särskild bestämmelse för onoterade värdepapper finns inte avkastningsskattelagen, utan utgångspunkt får tas i 5 § AvPL. I 4 kap. 2 § lagen (1995:1560) om årsredovisning i

³⁶ Prop. 1992/93:187 s. 160 f.

försäkringsföretag anges i p. 13 att placeringstillgångar för vilka försäkringstagaren bär placeringsrisken tas upp till verkligt värde. Därav följer att exempelvis onoterade aktiers bokförda värde ska anses motsvara marknadsvärdet vid beräkning av kapitalunderlaget.

Kapitalunderlaget för en kapitalförsäkring ska också ökas med de premieinbetalningar som gjorts till försäkringen under beskattningsåret, där premier som betalas under andra halvåret medräknas till halva värdet, 3 b § AvPL.

Skatteunderlaget är kapitalunderlaget multiplicerat med en schablonränta för att få fram den avkastning som ska tas upp till beskattning. Schablonräntan är för kapitalförsäkringar statslåneräntan vid utgången av november kalenderåret närmast före beskattningsåret ökat med en procentenhet. Schablonräntan är dock lägst 1,25 procent, 3 d § AvPL.

Med premieinbetalning avses alla överföringar som sker från försäkringstagaren till försäkringen oavsett om det sker i form av inbetalning av kontanter eller genom att tillgångar, till exempel aktier, tillförs försäkringen.³⁷ Vidare får det anses följa av att uttrycket ”premier” används i lagtexten, att insättningar till försäkringen i form av ränta, utdelning eller annan avkastning på det förvaltade kapitalet i försäkringen som försäkringsgivaren tilldelat försäkringen inte ska behandlas som premier vid beräkningen av kapitalunderlaget.³⁸

Bestämmelsen om att sammanlagda premier som betalats till försäkringen ska ingå i kapitalunderlaget tillkom i syfte att så långt som möjligt göra beskattningen av kapitalförsäkringar neutral i förhållande till beskattningen av investeringssparkonton men också motverka den så kallade ettårsproblematiken.³⁹ Med ettårsproblematiken avses möjligheten att undvika schablonbeskattningen. Detta var tidigare möjligt då kapitalunderlaget bara beräknades på värdet av försäkringen vid

³⁷ Prop. 2011/12:1 s. 367.

³⁸ Ibid s. 531.

³⁹ Prop. 2011/12:1 s. 363.

beskattningsårets ingång och genom att kapitalunderlaget vid ingången av beskattningsåret minskade till följd av att försäkringen återköptes strax före årsskiftet, varefter en ny premieinbetalning gjordes med samma belopp nästkommande år.⁴⁰

Avkastningsskatten är alltså konstruerad så att skattskyldigheten åvilar svenska livförsäkringsföretag. Livförsäkringsföretaget tar sedan ut en avgift för motsvarande avkastningsskatten ur försäkringen.

4.1.2 Innehavare av utländsk livförsäkring

Obe-gränsat skattskyldiga som innehar ett pensionssparkonto och obe-gränsat skattskyldiga som har utländska kapitalförsäkringar eller utländska pensionsförsäkringar (pensionsförsäkringar som uppfyller villkoren i 58 kap. 2 § första stycket IL och är meddelade i annat EES land än Sverige och försäkringar som anses vara pensionsförsäkringar enligt 58 kap. 5 IL) är personligt skattskyldiga till avkastningsskatt. Skatteunderlaget för en utländsk kapitalförsäkring beräknas på motsvarande vis som för svenska livförsäkringsföretag; som en schablonavkastning på ett kapitalunderlag.

Kapitalunderlaget är värdet vid beskattningsåret ingång. Värdet är försäkringens försäkringstekniska framräknade återköpsvärde med tillägg för beräknad upplupen andel i livförsäkringsrörelsens överskott, 3 a § sjätte och sjunde stycket AvPL.⁴¹ För en fondförsäkring uttalas i förarbetena att det saknas värderingsproblem och att värdet för sådana försäkringar är detsamma som marknadsvärdet på fondandelarna.⁴² Uttalandet får enligt min tolkning förstås på så vis att avsikten är att värdet ska vara det faktiska marknadsvärdet på försäkringen. För traditionella försäkringar där värdet på försäkringen inte är direkt kopplat till vissa underliggande tillgångar har lagstiftaren funnit att det försäkringstekniska framräknade återköpsvärdet

⁴⁰ Skatteverkets ställningstagande, 'Premiedelen av kapitalunderlaget för en utländsk kapitalförsäkring', dnr 131 669442-12/111, s. 2.

⁴¹ I fråga om försäkringsavtal som ingåtts före den 1 januari 1997 gäller särskilda bestämmelser, 3 a § åttonde stycket AvPL.

⁴² Prop. 1995/96:231 s. 36.

med tillägg för beräknad upplupen andel i livförsäkringsrörelsens överskott leder till ett rättvisande värde.⁴³ För en kapitalförsäkring av typen depåförsäkring finns – precis som för fondförsäkringar – underliggande tillgångar som utgör värdet på försäkringen. Detta innebär att för såväl en depåförsäkring som för en fondförsäkring är det marknadsvärdet på de underliggande tillgångarna/fondandelarna som utgör värdet på försäkringen vid beräkningen av kapitalunderlaget. Det framräknade marknadsvärdet vid beskattningsårets ingång ska sedan ökas med premierna under året, jämför ovan under avsnitt 4.1.1.

Då en innehavare av en svensk kapitalförsäkring - till skillnad mot innehavare av en utländsk kapitalförsäkring - inte är skattskyldig för avkastningsskatt, utan livförsäkringsföretaget, kan det ifrågasättas om denna olikbehandling som reglerna sätter upp för redovisning och betalning av skatt strider mot EU-rätten. I departementsserien Ds 2003:65 sågs reglerna om avkastningsskatt över ur ett EU-rättsligt perspektiv. I utredningen lades förslaget fram att försäkringstagaren även ska vara skattskyldig för svenska pensions- och kapitalförsäkringar. Förslaget har inte lett till någon lagstiftning. Nu har dagens regler om avkastningsskatt på pensionsmedel varit i kraft länge utan att någon väckt frågan om den administrativa bördan är ett hinder som inte kan rättfärdigas ur ett EU-rättsligt perspektiv, vilket enligt mig kan tala för att den administrativa bördan inte uppfattas som särskilt betungande. Reglerna kan inte heller sägas resultera i någon ekonomisk särbehandling på individnivå, utan endast en särbehandling av den administrativa bördan att själv behöva beräkna och redovisa underlaget för avkastningsskatten i inkomstdeklarationen, vilket man nog inte ska dra för stora växlar av.

⁴³ Prop. 1995/96:97 s. 16 och prop. 1995/96:231 s. 43

5 Återköp av kapitalförsäkring

En försäkringstagare har enligt försäkringsavtalslagen rätt att när som helst säga upp sin livförsäkring, 11 kap 5 § första stycket FAL. Vidare har försäkringstagaren rätt att få försäkringen återköpt av försäkringsbolaget på sätt som närmare anges i försäkringsvillkoren i samband med uppsägningen om inte annat följer av försäkringens art. En förutsättning för att en försäkring ska få återköpas är dock att inkomstskattelagens bestämmelser inte hindrar återköp, 11 kap. 5 § andra stycket FAL.

För en försäkring som omfattas av 2 § AvPL (bl.a. livförsäkringar meddelade av svenska livförsäkringsföretag, kapitalförsäkringar inräknat) gäller dock att återköp tidigast får ske efter ett år från dagen för försäkringsavtalet ingående, 11 kap. 5 § andra stycket FAL. Denna regel har tillkommit för att förhindra ett kringgående av beskattning enligt avkastningsskattelagen – ettårsregeln.⁴⁴

I en rapport som lämnades gemensamt av Finansinspektionen och Skatteverket år 2006 framkommer det att försäkringsbolag tolkar ettårsregeln i försäkringsavtalslagen olika. I 11 kap 5 § FAL står det ”försäkringar som omfattas av 2 § AvPL”. Detta kan antingen uppfattas som att samtliga livförsäkringar, såväl svenska som utländska, träffas av bestämmelsen. En annan uppfattning är att ettårsregeln endast tar sikte på de försäkringar som uttryckligen nämns i 2 § AvPL, vilket endast är utländska kapitalförsäkringar⁴⁵ som är tecknade av obegränsat skattskyldiga. En sådan tolkning skulle medföra att svenska livförsäkringsföretag inte träffas av ettårsregeln, vilket inte var tanken vid införandet av bestämmelsen.⁴⁶

⁴⁴ ”Ettårsregeln” se prop. 2003/2004:150, del. 2 s. 507.

⁴⁵ Även utländska pensionsförsäkringar omfattas av bestämmelsen men eftersom det finns ett förbud mot återköp i inkomstskattelagen (58 kap. 16 IL) för pensionsförsäkringar berörs de inte av ettårsproblematiken.

⁴⁶ Finansinspektionens och Skatteverkets rapport ”Skatte- och försäkringsrörelse regler för livförsäkring”, dnr SKV 131-581639-06/113, dnr FI 06-2304-000, 2006:11, s. 25 f.

Försäkringsvillkor som är till nackdel för försäkringstagaren eller den försäkrade jämfört med reglerna i försäkringsavtalslagen är utan verkan om inte annat anges i lag, 1 kap 6 § FAL. Mot den bakgrunden kan man diskutera huruvida ettårsregeln i försäkringsavtalslagen är dispositiv. När det gäller uppsägningsmöjligheterna av en kapitalförsäkring finns det inte någon annan inskränkande regel än ettårsregeln i 11 kap 5 § FAL. Om denna regel är dispositiv, med innebörden att den inte ska gälla om så överenskommit i försäkringsavtalet, blir regeln i praktiken verkningslös. Vissa företag tolkar regeln emellertid så, att det enligt villkoren är möjligt att säga upp försäkringen under det första året och då få den återköpt.⁴⁷ I och med införandet av regeln att premier som betalats till försäkringen under beskattningsåret ska ingå i kapitalunderlaget, har lagstiftaren löst ettårsproblematiken genom en reglering i avkastningsskattelagen och inte via en reglering av återköpsreglerna i försäkringsavtalslagen. Jag anser därför att ettårsregeln som finns i försäkringsavtalslagen nu får anses obehövlig. Bestämmelsen finns dock kvar och frågan kvarstår om den är dispositiv eller om det finns ett hinder mot att återköpa en kapitalförsäkring det första året.

Ett återköp eller ”uttag” från en kapitalförsäkring är skattefritt liksom utfallande belopp vid försäkringsfall, 8 kap. 14 § IL. Däremot är det vanligt att livförsäkringsföretaget tar ut en avgift i samband med ett återköp.⁴⁸

⁴⁷ Ibid., s. 26.

⁴⁸ Se KRNS 2020-04-29, mål 768-7682-18 där domstolen synes ha behandlat en avgift i samband med återköp som en försäkringsrisk. Se om försäkringsrisk under avsnitt 7.

6 Kort om investeringssparkonto

Ett investeringssparkonto är ett konto som uppfyller villkoren i lagen (2011:1268) om investeringssparkonto, ISKL, 4 § ISKL. I inkomstskattelagen definieras ett investeringssparkonto som ett sådant konto som avses i lagen om investeringssparkonto, 42 kap. 35 § IL. Av det följer att med investeringssparkonto avses inte utländska motsvarigheter, jämför 2 kap. 2 § IL, eftersom det framgår av svensk lag vad som avses med investeringssparkonto. Däremot framgår det av lagen om investeringssparkonto att även utländska investeringsföretag (5 § ISKL) kan tillhandahålla investeringssparkonton, men då enligt den lagen. Ett investeringssparkonto kan bara innehas av en fysisk person eller dödsbo, 9 § första stycket ISKL.

När investeringssparkontot introducerades år 2011 innebar det ett avsteg från huvudprincipen om beskattning vid realisationstidpunkten enligt gällande rätt. Som skäl för införandet av investeringssparkontot angavs att det dåvarande systemet med kapitalvinstbeskattning var alltför komplicerat. Svårigheten med att hålla reda på anskaffningsutgifter för de finansiella instrumenten betonades. En annan nackdel med kapitalvinstbeskattningen ansågs vara att det skapar en inlåsnings effekt eftersom realiserande av latent vinst medför beskattning, något som kan leda till att den skattskyldiga avvaktar med att avyttra tillgångar.⁴⁹

I syfte att lösa dessa problem och göra det enklare för den skattskyldiga, infördes systemet med investeringssparkonto. Istället för den tidigare huvudprincipen om beskattning i samband med avyttring innebar reglerna om investeringssparkonto att tillgångarna som förvaras på investeringssparkontot är föremål för en årlig schabloninkomstbeskattning. Systemet med schablonbeskattning för investeringssparkonton fungerar parallellt med ordinarie system för kapitalvinstbeskattning, dvs.

⁴⁹ Prop. 2011/12:1 s. 277 f.

huvudprincipen om beskattning först vid avyttringstidpunkten. Genom införandet av investeringssparkonto har en fysisk person därmed fått möjligheten att välja om beskattning ska ske enligt det ”konventionella” systemet med beskattning enligt realisationsprincipen eller enligt det schabloninkomstsystem som investeringssparkonton innebär.

Redan vid införandet av investeringssparkonton fanns det en schablonbeskattad sparform med stora likheter med investeringssparkontot, nämligen just kapitalförsäkringar. Även om likheterna mellan sparande i investeringssparkonto och kapitalförsäkring ansågs vara många är en avgörande skillnad att det inte är den enskilda, dvs. försäkringstagaren, utan försäkringsbolaget, som direkt äger tillgångarna i en kapitalförsäkring. Kapitalförsäkring kan därför inte av försäkringstagaren användas för sparande i direktägda finansiella instrument. Vidare är kapitalförsäkring inte ett likvärdigt alternativt till renodlat sparande eftersom kapitalförsäkringen alltid innehåller ett, större eller mindre, försäkringsinslag.⁵⁰ Det ansågs därför finnas ett behov av investeringssparkonton vid sidan av sparande i kapitalförsäkring.⁵¹

6.1 Schablonbeskattning av investeringssparkonto

Investeringssparkonto är en rent skatterättslig figur och som nämnts innebär den ett avsteg från realisationsprincipen, dvs. istället för kapitalvinstbeskattning i samband med avyttring, beskattas tillgångar på investeringssparkonto via en årlig schabloninkomst. Beskattningsmodellen bygger alltså på samma princip som modellen för beskattning av kapitalförsäkringar. Baserat på tillgångarna som förvaras på ett investeringssparkonto räknas ett kapitalunderlag ut som sedan multipliceras med statslåneräntan vid utgången av november året före beskattningsåret ökat med en procentenhet, den framräknade schablonintäkten. Schablonintäkten ska dock vara lägst 1,25 procent av kapitalunderlaget, 42

⁵⁰ Se om försäkringsinslag/riskinslag i kapitalförsäkringar under kapitel 5.

⁵¹ Prop. 2011/12:1 s. 281.

kap. 36 § IL. Kapitalunderlaget beräknas till en fjärdedel av summan av värdet av tillgångarna vid ingången av varje kvartal, inbetalningar under året (jämför premier på kapitalförsäkringar) och överföringar av finansiella instrument som har gjorts till investeringssparkontot under året med undantag för överföringar från annat eget investeringssparkonto, 42 kap. 37 § IL.

6.2 Kommentarer

Att endast ett mättillfälle används i beskattningsmodellen för kapitalförsäkringar, jämfört med investeringssparkontots fyra, har sin förklaring i att beskattningsmodellen för kapitalförsäkringar måste fungera för både svenska och utländska kapitalförsäkringar. När det gäller svenska försäkringar är det livförsäkringsföretaget som är skatteskyldigt för avkastningsskatt. Beträffande utländska kapitalförsäkringar däremot, är det istället den enskilda försäkringstagaren som är skattskyldig. Försäkringstagaren ska då själv beräkna underlaget för skatten och lämna uppgift om detta i inkomstdeklarationen. Det ifrågasattes under lagstiftningsarbetet om den enskilda med en utländsk kapitalförsäkring kan beräkna kapitalunderlaget utifrån flera mättidpunkter. Lagstiftaren såg därför en risk att en sådan reglering skulle avskräcka potentiella försäkringstagare från att teckna en utländsk kapitalförsäkring där de inte kan förlita sig på hjälp från försäkringsföretaget för att räkna ut kapitalunderlaget.⁵² En sådan ordning skulle möjligen även medföra att reglerna inte längre skulle uppfattas som legitima i förhållande till EU-rätten. För investeringssparkonton och svenska kapitalförsäkringar är det däremot investeringsföretaget respektive livförsäkringsbolaget som ska lämna uppgifter om underlag för skatten och därmed underlätta för innehavaren att lämna rätt uppgifter i inkomstdeklarationen.⁵³

I samband med införandet av investeringssparkontot genomfördes vissa ändringar av reglerna för beskattning av avkastningen på kapitalförsäkringar

⁵² Prop. 2011/12:1 s. 366 f.

⁵³ Se 22 kap. 16 § och 22 kap. 12 § skatteförfarandelagen (2011:1244).

i syfte att göra beskattningen av de båda sparformerna neutral. Ändringen innebär i korthet att schablonavkastningen på en kapitalförsäkring som ska beskattas med en skattesats på 30 procent (tidigare 27 procent i praktiken), se 3 d § AvPL. Genom reformen ansågs i huvudsak neutralitet uppnås i beskattningen jämfört med beskattningen av investeringssparkonton där schablonavkastningen tas upp som inkomst av kapital, dvs. beskattas till 30 procent.

Som parentes kan nämnas individuellt pensionssparande (IPS), en annan schablonbeskattad sparform. Vid införandet av IPS-konton år 1994 utformades reglerna i direkt anslutning till reglerna för pensionsförsäkringar. Detta ansågs vara en nödvändig utgångspunkt för att få ett så långt möjligt konkurrensneutralt system. Däremot så uppmärksammades att vissa bestämmelser om pensionsförsäkringar tillkommit och utformats med hänsyn till förhållandena på försäkringsområdet. I några av fallen och med tanke på att försäkringar innehåller ett riskinslag, ansågs det inte möjligt att upprätthålla neutralitet mellan systemen.⁵⁴ Med tanke på de svårigheter som togs upp för att skapa ett neutralt förhållande mellan IPS och pensionsförsäkringar, frågar jag mig om liknande svårigheter finns när det gäller att skapa neutralitet mellan investeringssparkonton och kapitalförsäkringar. Detta eftersom ett investeringssparkonto liksom ett individuellt pensionssparande är en sparform utan riskinslag, till skillnad mot pensionsförsäkringar och kapitalförsäkringar.

⁵⁴ Prop. 1992:93/187 s. 92 f.

7 Riskinslag i en kapitalförsäkring

Ett försäkringsföretag får enligt 4 kap. 4 § FRL inte bedriva annan rörelse än försäkringsrörelse och därmed sammanhängande verksamhet. Bestämmelsen innebär att det finns ett förbud mot försäkringsfrämmande verksamhet för försäkringsföretag. För försäkringsrörelse krävs tillstånd (koncession), 2 kap. 1 § FRL. Finansinspektionen är den myndighet som ger tillstånd att bedriva försäkringsrörelse, men agerar även som granskande myndighet genom att övervaka att försäkringsföretagen endast bedriver försäkringsrörelse.⁵⁵ Om ett försäkringsföretags avtal med kunder bedöms som ren kapitalförvaltning och inte som försäkring, strider verksamheten mot bestämmelsen i försäkringsavtalslagen om förbudet mot ”främmande rörelse”.⁵⁶

I samband med lagstiftningsarbetet med dagens försäkringsklasser i försäkringsrörelselagen diskuterades vilka försäkringsklasser som skulle införas i svensk rätt. Då uttalades att den rådande uppfattningen varit att det måste finnas en försäkringsrisk som täcks genom försäkringsavtalet.⁵⁷ Samtliga de försäkringsklasser som tas upp 2 kap. 12 § FRL innehåller någon försäkringsrisk som tas av försäkringsföretaget. Försäkringsklasserna som har införts i försäkringsrörelselagen överensstämmer i stort med försäkringsklasserna I–IV i bilaga 1 till EU:s livförsäkringsdirektiv. Sverige har dock valt att inte införa alla de försäkringsklasser som är möjliga att införa enligt direktivet. Försäkringsklasserna V och VI (tontiner och capital redemption) innefattas inte av det svenska koncessionssystemet då i vart fall den senare inte innehåller någon försäkringsrisk.⁵⁸ Tillstånd för försäkringsrörelse kan därför inte erhållas för någon av de EU-rättsliga försäkringsklasserna som inte avser försäkringsrisk.⁵⁹

⁵⁵ Förordning (2009:93) med instruktion för Finansinspektionen.

⁵⁶ Eckerberg, ”Vad är försäkring, egentligen?”, s. 14–16.

⁵⁷ Prop. 1992/93:257 s. 106.

⁵⁸ Prop. 1992/93:257 s. 105–107.

⁵⁹ Eckerberg, *Försäkringsrörelsemanualen 2014*, s. 193.

Även i samband med lagstiftningsarbetet om individuellt pensionssparande var frågan uppe om sådana sparavtal utan försäkringsrisk skulle få meddelas av försäkringsföretag. I propositionen konstateras att den gällande försäkringslagstiftningen hindrar försäkringsbolag att vara kontraktspart i avtal om rent sparande utan försäkringsinslag. I avvaktan på resultatet av Försäkringsutredningens arbete föreslogs inga ändringar i dessa grundläggande förutsättningar för försäkringsverksamhet.⁶⁰ Då gällande princip är fortfarande tillämplig.

Kravet på att en meddelad försäkring till någon del ska täcka en försäkringsrisk får anses följa av det näringsrättsliga förbudet mot främmande rörelse i 4 kap. 4 § FRL. En kapitalförsäkring måste därmed innehålla ett riskmoment knutet till en viss eller vissa personers liv, en dödsfallsrisk eller en livsfallsrisk.

7.1 Vad är en försäkringsrisk?

Försäkringstanken bygger på utjämning av risk i ett försäkringskollektiv. Såvitt avser livförsäkring innebär en sådan utjämning en omfördelning i ett kollektiv mellan de som lever längre och de som lever kortare än kollektivets genomsnittsålder. Livförsäkringen bygger på tanken om utjämning av risk och förekomsten av riskkompensation i någon form är därför en förutsättning för att ett försäkringsavtal ska anses motsvara en sådan livförsäkring som avses i 2 kap. 12 § FRL.⁶¹ Försäkringsrisk kan definieras som skillnaden mellan den utfallande förmånen vid försäkringsfall och försäkringsavtalets värde för den försäkrade precis innan försäkringsfallet inträffar. Risker hanteras antingen genom att försäkringsgivaren tar ut en beräknad riskkostnad för försäkringar där utfallande belopp är sparvärdet inklusive ett tillägg, eller genom att en riskkompensation (arvsvinst) läggs till försäkringskapitalet för försäkringar

⁶⁰ Prop. 1992/93:187.

⁶¹ Finansinspektionens yttrande till förhandsbesked i mål HFD 2020 not. 2, FI Dnr 18-11981.

där sparvärdet i försäkringen reduceras vid försäkringsfall.⁶² Försäkringsföretagets risk i en livförsäkring består huvudsakligen av risken för felbedömningar om de försäkrades livslängd och dödlighet.⁶³

En försäkrings värde är alltså förknippad med osäkerhetsfaktorer kring bl.a. den försäkrades hälsotillstånd och livslängd. Denna s.k. försäkringsrisk är i sin tur kopplad till sannolikheten för att utbetalningar måste göras och under hur lång tid så ska ske. Själva kärnan i försäkringsinstitutet är med andra ord den ansamling och delning av risker som sker i ett kollektiv av försäkringstagare (riskpoolning), någonting som särskiljer försäkringen från andra sparformer.⁶⁴

7.2 Minsta riskinslag

1990 utvecklade dåvarande Försäkringsinspektionen (idag ersatt av Finansinspektionen) kriterier för godkännande av fondförsäkringsprodukter. Kriterierna uppställde en försäkringsrisk om minst fem procent (sundhetsprincipen)⁶⁵, i den meningen att vid den försäkrades dödsfall skulle minst fem procent av sparvärdet skjutas till från försäkringsbolaget respektive att minst fem procent av sparvärdet skulle gå förlorat och då fördelas som riskkompensation (arvsvinst) till övriga försäkrade i försäkringskollektivet. I rättsfallet RÅ 1994 not. 20 (se vidare nedan) bortsåg HFD från kriteriet om en försäkringsrisk om 5 procent och därefter har det inte gjorts något uttalande från Finansinspektionen kring hur hög försäkringsrisken måste vara för att ett avtal ska anses vara en försäkring.⁶⁶ Avsaknaden av senare, generella uttalanden från Finansinspektionen på området och de faktum att det är mer än trettio år sedan kriterierna tillkom, gör att dessa svårligen kan användas som exakta riktmärken. Dagens bestämmelser är därför troligen inte lika skarpt avgränsade. För bedömning

⁶² Se nedan under avsnitt 7.2.

⁶³ Ibid. s. 4-5.

⁶⁴ Prop. 2006/07:26 s. 11 f.

⁶⁵ Jfr prop. 1989/90:34 s. 42 och prop. 1992/93:257 s. 106 f.

⁶⁶ Jfr prop. 1992/93:257 s. 101 ff. där utredningen la fram förslaget att sundhetskravet skulle ersättas med ett krav på ”förenlighet med FRL” för den materiella koncessionsprövningen.

av försäkringsrisk tas idag främst hänsyn till prejudicerande domstolsbeslut och inhämtade av yttranden från Finansinspektionen i enskilda ärenden.

Frågan om en försäkringsprodukt med ett litet riskinnehåll skattemässigt ska bedömas som livförsäkring behandlades (mig veterligen) första gången i målet RÅ 1994 not. 20.⁶⁷ Målet gällde ett försäkringsavtal av så kallad unit linked-typ (fondförsäkring) som meddelades av ett engelskt försäkringsföretag. Försäkringen hade en uppgiven försäkringsrisk om en procent, vilket innebär att vid försäkringsfall skulle 101 procent av värdet på fondandelarna betalas ut. I målet inhämtades yttrande över försäkringsavtalet från Finansinspektionen och bedömningen motiverades med att det i ärendet aktuella avtalet av Finansinspektionen ansetts vara ett avtal om livförsäkring. Enligt Skatterättsnämndens mening saknades det stöd för att vid inkomstbeskattningen ge försäkringsbegreppet en avvikande innebörd än den försäkringsrättsliga. Skatterättsnämnden fann att försäkringen i skattehänseende utgjorde en livförsäkring (kapitalförsäkring). Högsta förvaltningsdomstolen, HFD, delade nämndens uppfattning och fastställde förhandsbeskedet.

I målet RÅ 2008 ref. 54 prövades om ett försäkringsavtal som ingåtts med ett försäkringsföretag på Bermuda kunde anses som en kapitalförsäkring ur skattesynpunkt. Omständigheterna i målet var kortfattat att försäkringstagaren som premiebetalning överlät en rad fordringar på av försäkringstagaren helägda bolag som senare löstes och ersattes av konvertibla skuldebrev i ett av försäkringstagarens bolag. Försäkringsrisken var 0,1 procent av värdet på de placerade tillgångarna, det vill säga att 100,1 procent av detta värde skulle betalas ut av försäkringsföretaget vid försäkringsfall. Den årliga avgiften för försäkringen var 1,2 procent. HFD konstaterar att för att ett avtal om livförsäkring (kapitalförsäkring) ska föreligga krävs ett moment av risktagande från försäkringsgivarens sida. Därefter gör HFD en jämförelse mellan avgiften för försäkringen och storleken på försäkringsersättningen vid försäkringsfall. I det aktuella fallet krävs att den årliga kapitaltillväxten uppgår till 100 procent för att avtalet

⁶⁷ Motsvarande utgång i RÅ 1994 not. 19.

ska ge ett återflöde av pengar från försäkringsföretaget till den som är berättigad att motta ersättningen som motsvarar den årliga avgiften. HFD kommer fram till att först när den årliga avkastningen överstiger 100 procent av placerade tillgångar uppkommer en ersättning som i verklig mening kan anses belasta försäkringsföretaget. Domstolen anser därför att det är uppenbart att avtalet helt saknar betydelse från försäkringsmässiga utgångspunkter. Avtalet kan därför inte anses avse en livförsäkring (kapitalförsäkring) utan ett avtal om förvaltning av de aktuella tillgångarna. Det kan här tilläggas att HFD inte inhämtade något yttrande från Finansinspektionen innan målet avgjordes.

Målet RÅ 2010 ref. 51 gäller en skattskyldig som tecknat en kapitalförsäkring med ett försäkringsföretag på Bermuda. I mars 1998 förvärvade försäkringsföretaget aktier i ett holdingbolag i Luxemburg som i sin tur förvärvade aktierna i Manica SA, också med säte i Luxemburg. Bolaget Finansstyrning AB bildades i oktober 1998 och ägdes i januari 1999 av Manica SA. Den skattskyldiga arbetade och var ensam styrelseledamot i Finansstyrning AB. Manica SA sålde i november 1999 aktierna i Finansstyrning AB för 11,5 miljoner kr till en extern köpare. Frågan i målet var om den skattskyldiga, den fysiska personen, skulle kapitalvinstbeskattas för den vinst som uppkommit vid avyttringen av aktierna i Finansstyrning AB.

HFD konstaterar inledningsvis i domen att försäkringsmomentet (risken) i den aktuella kapitalförsäkringar uppgår till en procent av det investerade kapitalet om 100 000 kr samt att investeringar i onoterade företag värderas endast till förvärvskostnaden.

Enligt HFD finns det inte tillräckligt stöd för uppfattningen att den verkliga innebörden av handlingarna är en annan än vad handlingarna formellt ger uttryck för, vilket får tolkas som att HFD godkänner försäkringsavtalet som en kapitalförsäkring enligt svensk rätt. Den skattskyldiga kunde därför inte beskattas för kapitalvinster med tillämpning av inkomstskattelagen. Mot bakgrund av att den skattskyldiga med hjälp av kapitalförsäkringen kunde ta

ut kapitalvinst utan beskattningskonsekvenser och därmed undgå beskattning enligt 3:12-reglerna, uppkom frågan om den skattskyldiga kunde beskattas med tillämpning av skatteflyktslagen istället. HFD fann att så var fallet. Kringgåendet av 3:12-reglerna genom kapitalförsäkringen ansågs strida mot lagstiftnings syfte och enligt HFD fanns det anledning att bortse från såväl kapitalförsäkringen som de till försäkringen knutna bolagen. Beskattning skulle ske som om den skattskyldiga själv ägt och sålt aktierna i Finansstyrning AB, dvs. enligt 3:12-reglerna.

I HFD 2015 not. 54 (ett förhandsbesked) prövades om en svensk fondförsäkring där 99 procent av värdet betalas ut vid dödsfall är en kapitalförsäkring vid inkomstbeskattningen. Skatterättsnämnden inhämtade ett yttrande från Finansinspektionen för att få inspektionens syn på frågan huruvida fondförsäkringen kan anses utgöra en sådan livförsäkring som avses i 1 kap. 5 § och 2 kap. 12 § FRL. Finansinspektionen konstaterade att av villkoren för den aktuella försäkringsprodukten följer att försäkringskapitalet reduceras med en procent vid den försäkrades dödsfall, varefter utbetalning av resterande 99 procent sker till förmånstagare eller dödsbo. Försäkringsrisken, i den meningen att en del av sparvärdet går förlorat för försäkringstagaren, uppgår således till en procent. Eftersom försäkringskapitalet reduceras erhåller försäkringstagaren riskkompensation (arvsvinst) löpande under försäkringstiden, vilket bidrar till försäkringskapitalet. Kompensationen beräknas som produkten av reduktionen av kapitalet och sannolikheten för dödsfall i aktuell ålder. Riskinnehållet i den aktuella försäkringsprodukten, där en procent av kapitalet står under risk för försäkringstagaren, beräknas därför analogt med vad som gäller för en fondförsäkring där 101 procent av försäkringskapitalet betalas ut vid den försäkrades dödsfall, enligt Finansinspektionens yttrande i målet. Det väsentliga är att det i båda fallen rör sig om utjämning av risken i ett försäkringskollektiv. Finansinspektionen anförde vidare att den aktuella försäkringsprodukten hade ett litet riskinnehåll men dock inte så litet att det fanns anledning att ifrågasätta om produkten utgjorde försäkring i försäkringsrättslig mening. Skatterättsnämnden ansåg liksom i tidigare

avgöranden ovan att bedömningen av försäkringens karaktär vid inkomstbeskattningen borde grundas på försäkringsrätten. Fondförsäringen skulle därför betraktas som en livförsäkring (kapitalförsäkring) vid inkomstbeskattning. HFD delade nämndens uppfattning och fastställde förhandsbeskedet.

Det senaste rättsfallet från HFD som bedömer riskinslag i ett försäkringsavtal är HFD 2020 not. 2 som avser ett förhandsbesked där sökanden önskar få svar på om en fondförsäkringsprodukt från ett försäkringsbolag i Luxemburg ska behandlas som en kapitalförsäkring vid inkomstbeskattning. Av ansökan framkommer att produkten vid dödsfall ger en utbetalning om 99 procent av försäkringens värde till insatta förmånstagare eller dödsboet. Risken för att kapitalet reduceras vid dödsfall bärs således av försäkringstagaren. Försäkringstagaren får enligt ansökan ingen riskkompensation från försäkringsbolaget för att han står denna risk. Skatterättsnämnden inhämtade Finansinspektionens yttrande rörande den aktuella fondförsäkringsprodukten. Finansinspektionen anförde att livförsäkringar bygger på utjämning av risk i ett försäkringstagarkollektiv. Förekomsten av riskkompensation i någon form är därför en förutsättning för att en produkt av aktuellt slag ska anses motsvara en sådan livförsäkring som avses i försäkringsrörelselagstiftningen. Det aktuella avtalets utformning innebär att avtalet saknar betydelse från försäkringsmässiga utgångspunkter då försäkringsavtalet saknas en sådan riskkompensation. Finansinspektionen ansåg därmed att produkten utgör ett rent sparande. Nämnden anslöt sig till vad Finansinspektionen hade yttrat och anförde liksom i tidigare mål att den skatterättsliga bedömningen av vad som är en försäkring ska grunda sig på vad som gäller enligt försäkringsrörelselagstiftningen. HFD gjorde samma bedömning och fastställde förhandsbeskedet.

7.3 Kommentarer

7.3.1 Hur hög ska försäkringsrisken vara?

Av genomgången praxis ovan följer att ett livförsäkringsavtal med försäkringsrisk om minst en procent uppfyller villkoren för en tillräcklig försäkringsrisk vid inkomstbeskattning. Motsatsen torde gälla för avtal med en försäkringsrisk om 0,1 procent eller mindre. Sammantaget får svaret på frågan var inom riskspannet mellan 1 procent - 0,1 procent gränsen går mellan beskattning enligt kapitalförsäkringsreglerna och reglerna för sedvanliga sparprodukter idag sägas vara ovisst.

7.3.2 Har avgifter betydelse för bedömning av försäkringsrisken?

HFD har i målet RÅ 2008 ref. 54 ansett att man vid bedömningen om ett egentligt risktagande föreligger ska jämföra inslaget av risktagande vid försäkringsfall med försäkringstagarens avgifter till försäkringsbolaget. HFD ger dock ingen ledning i fråga under vilka tidsperioder jämförelsen ska ske eller vilka avgifter som är relevanta etcetera som har betydelse för jämförelsen. Jag har svårt att förstå hur HFD:s modell för jämförelse mellan avgift och riskmoment närmare ska kunna appliceras på den stora mängd av såväl svenska som utländska livförsäkringsprodukter som i dag förekommer på den svenska marknaden. Vidare varierar avgiftsstrukturerna för livförsäkringsprodukter i stor utsträckning. En del produkter är helt "kostnadsfria" och finansieras genom s.k. kick-backs (återbetalning som del av försäljningsintäkter) medan andra är förenade med avsevärda uppläggnings- och administrationskostnader. HFD synes här på egen hand, utan att inhämta yttrande från Finansinspektionen, komma fram till denna metod att sätta riskinslag i förhållande till administrationskostnaden för att avgöra om produkter innehåller en tillräcklig försäkringsrisk för att skattemässigt bedömas enligt kapitalförsäkringsreglerna. Något liknande tillvägagångssätt har inte använts i de avgöranden där Finansinspektionens yttrande inhämtats. Avsaknaden av Finansinspektionens yttrande i målet RÅ 2008 ref. 54 kan mycket väl leda till att HFD:s tillvägagångssätt skiljer sig åt

jämfört med övriga mål som behandlar liknande frågor. Därutöver var målet präglad av privata transaktioner på så vis att de tillgångar som var placerade i försäkringen hade en stark koppling till försäkringstagaren och inte tillgångar som var föremål för marknadsmässig handel. Utgången i målet får därför enligt min bedömning närmast karaktären av ett *in casu*-avgörande med begränsat prejudikatvärde.

7.3.3 Försäkringsrisken i förhållande till den finansiella risken i försäkringsavtal

Kapitalförsäkringar där försäkringstagaren står den finansiella risken, depå- och fondförsäkringar, används bland annat för långsiktigt sparande. Ett tillägg respektive avdrag på en procent för att täcka försäkringsrisken vid försäkringsfall, får nog sägas vara försumbart i jämförelse med den finansiella risken i de underliggande investeringarna över tiden. För den enskilda som överväger att teckna en kapitalförsäkring torde avkastningsskatten och förvaltningsavgifter till försäkringsföretaget ha en större betydelse för val av sparform, än en ökning eller reducering av försäkringskapitalet med en procent vid försäkringsfall. Ett så lågt krav på försäkringsrisk som idag uppställs av Finansinspektionen och HFD framstår närmast som försumbart ur ett försäkringsperspektiv. Kapitalförsäkringar som endast innehåller försäkringsrisker på i storleksordningen en procent anser jag ha ett så begränsat försäkringsinslag, att dess primära syfte närmast blir att se som ett "skal" för finansiella placeringar som är föremål för särskilda skattebestämmelser. Frågan huruvida det föreligger en dödsfallsrisk eller livsfallsrisk, hur stor denna är och liknande "riskfrågor", förefaller således ha varit – och alltjämt är – av underordnad betydelse för försäkringsrättens utveckling på livförsäkringsområdet.

7.3.4 Försäkringsrisken ur EU-rättsligt perspektiv

Det kan nämnas att något krav på ett i procentuella termer bestämt ekonomiskt moment av försäkringsrisk från försäkringsgivarens sida inte finns i svensk försäkrings/skattelagstiftning och kan inte heller utläsas av

det EU-rättsliga regelverket, Solvens II. I två av målen ovan, RÅ 2008 ref. 54 och HFD 2020 not. 2, var det fråga om avtal som tecknades som försäkringsavtal i enlighet med regelverken där försäkringsgivarna stod under tillsyn, på Bermuda respektive i Luxemburg. En fråga är om en person som tecknat en fond/depåförsäkring hos ett bolag med vederbörlig auktorisation för dessa livförsäkringsklasser i en annan medlemsstat riskerar att få ett sämre skattemässigt utfall än en person som tecknat en svensk försäkring enbart på den grunden att den förra skulle sakna en sådan enprocentig försäkringsrisk vid försäkringsfall som svenska kapitalförsäkringsprodukter innehåller. Från ett lagtolkningsperspektiv blir frågeställningen mer specifik om exempelvis en luxemburgsk fondförsäkring som betalar ut 100 procent av fondvärdet – vid en jämförelse med en svensk fondförsäkring som betalar ut 101 procent av fondvärdet – kan anses vara en motsvarande utländsk företeelse.⁶⁸ Båda livförsäkringarna är meddelade i länder med försäkringslagstiftning som styrs av samma gemensamma regelverk⁶⁹. Försäkringarna har EU-rättsligt samma livförsäkringsklass. Rättsfallet HFD 2020 not. 2 behandlar frågan och där man kan utläsa att den luxemburgska fondförsäkringen inte har någon riskkompensation och därmed saknad en försäkringsrisk. Trots detta får försäkringen anses utgöra en försäkring i Luxemburg som faller in under försäkringsklass III som Sverige har implementerat i intern rätt. Detta visar på att medlemsländerna inom EU tolkar försäkringsrisk i de olika försäkringsklasserna på olika sätt. Vidare kan man fråga sig om det kan strida mot EU-rätten att inte godta ett avtal som är meddelat som ett försäkringsavtal i en av de klasser som är implementerade i svensk rätt men meddelat i ett annat EES-land än Sverige. Vid tiden då Finansinspektionen uppställde ett krav på en minsta försäkringsrisk om 5 procent, sundhetsprincipen, gjorde HFD bedömningen att försäkringsavtal som meddelades i England respektive Isle of Man utgjorde försäkringsavtal trots

⁶⁸ Se 2 kap 2 § IL.

⁶⁹ EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2009/138/EG av den 25 november 2009 om upptagande och utövande av försäkrings- och återförsäkringsverksamhet (Solvens II).

att försäkringsrisken enbart uppgick till 1 procent.⁷⁰ Detta visar på att domstolen historiskt har godtagit försäkringsavtal meddelade enligt utländsk jurisdiktion, trots att avtalen då inte skulle kunnat meddelats av en svensk försäkringsgivare.

7.3.5 Måste risken stå i förhållande till sparvärdet i försäkringen?

En annan fråga som kan diskuteras är om försäkringsrisken måste stå i något visst förhållande till det förvaltade kapitalet på kapitalförsäkringen eller om ett avtal där risksumman är bestämd till värdet i depån med tillägg för ett fast belopp (t.ex. 500 kronor) ses som en livförsäkring i Sverige. Om ett fast belopp godkänns som en försäkringsrisk öppnar det upp för frågan hur stort ett sådant fast belopp måste vara i förhållande till försäkringens sparvärde. Än svårare blir bedömningen då värdet på kapitalförsäkringen både kan öka och minska över tiden. Min uppfattning är att en sådan sparprodukt får anses ha två separata delar där en del är en ren dödsfallsförsäkring med en fast summa som betalas ut vid dödsfall och den andra delen en depå som saknar betydelse från försäkringsmässiga utgångspunkter, dvs. bör ses som ren kapitalförvaltning i denna sistnämnda del. En sparförsäkring måste därför enligt min mening alltid ha en försäkringsrisk som förhåller sig till sparvärdet enligt den praxis som redovisats ovan och detta trots att det fasta beloppet mycket väl kan vara större än det belopp som skulle betalats ut om försäkringsrisken var en procent. Detta bör gälla enbart svenska försäkringsgivare eftersom dessa har ett näringsrättsligt förbud mot främmande rörelse enligt 4 kap. 4 § FRL.

I målet RÅ 2010 ref. 51 som avgjordes med en tillämpning av skatteflyktslagen, framgår att försäkringsavtalet hade en uppställd försäkringsrisk om en procent av det investerade kapitalet på 100 000 kr, dvs. 1000 kr. Eftersom försäkringsrisken i det aktuella fallet inte står i förhållande till försäkringens värde, ställer jag mig frågan om man istället för att angripa förfarandet med en tillämpning av skatteflyktslagen kan

⁷⁰ Se RÅ 1994 not. 19 och 20.

underkänna försäkringen som livförsäkring (kapitalförsäkring) på den grunden, att försäkringsrisken inte är kopplad till sparvärdet i försäkringen. Ett sådant resonemang hade troligen resulterat i att beskattningen skulle ha skett som om det rörde sig om en ren kapitalförvaltning. HFD verkar här inte tagit upp detta resonemang i sin bedömning. Finansinspektionens yttrande har heller inte inhämtats i målet.

8 Förvaltning av försäkringskapital

Jag har ovan konstaterat att det idag förekommer kapitalförsäkringar med nästintill försumbara riskinslag och dessa kapitalförsäkringar kan därför utgöra ett alternativ till sparformer utan riskinslag. Jag anser därför att det är av intresse att jämföra denna typ av kapitalförsäkringar med andra - schablonbeskattade - sparformer. Investeringsparkonton är en sådan schablonbeskattad sparform. I arbetets fortsatta framställning görs jämförelser mellan kapitalförsäkringar och investeringsparkonton.

8.1 Tillgångar i en kapitalförsäkring

I traditionella kapitalförsäkringar betalar försäkringstagaren sina premier med likvida medel som av försäkringsföretaget placeras i tillgångar gemensamt för försäkringskollektivet. Med försäkringskollektiv menas de försäkringstagare som har träffat samma typ av försäkringsavtal i ett och samma försäkringsföretag. Ett försäkringsföretag får inte helt fritt investera försäkringskapitalet som förvaltas för försäkringstagarnas räkning, utan måste förhålla sig till de kvalitativa krav som ställs upp i 6 kap. FRL samt i avdelning 1 kapitel 8 kommissionens delegerade förordning (EU) nr 2015/35.⁷¹ Det övergripande kravet i försäkringsrörelselagen är att försäkringskapitalet ska investeras på ett aktsamt vis, 6 kap 1 § FRL. Investeringar får bara göras i tillgångar vars risker kan kontrolleras, 6 kap. 2 § FRL och med lämplig riskspridning, 6 kap 3 § FRL. Av 6 kap. 6 § FRL framgår vidare att investeringar i onoterade andelar ska hållas på en aktsam nivå. Ett försäkringsföretags tillgångar ska dessutom placeras på ett sätt som uppfyller föreskrivna krav på avkastning. Försäkringstagaren har här ingen del i placeringsvalen, utan får förlita sig på försäkringsföretagets skicklighet och omdöme.

⁷¹ Finansinspektionens föreskrifter och allmänna råd om försäkringsrörelse, FFFS 2015:8, 5 kap. 1 §.

För förvaltningen av tillgångar som är hänförliga till försäkringar där försäkringstagaren bär placeringsrisken, så som fond- och depåförsäkringar, ställer försäkringsrörelselagen däremot inte upp samma krav på placering och riskspridning. Kravet på lämplig riskspridning, hur derivatinstrument får användas och kravet på att hålla investeringar i onoterade tillgångar på en aktsam nivå gäller således inte för förvaltningen av tillgångar där försäkringstagaren bär placeringsrisken, 6 kap 8 § FRL.⁷² I lagstiftningen om försäkringsverksamhet finns med andra ord inte några uttryckliga förbud mot innehav i vissa kategorier av värdepapper när det handlar om förvaltning av tillgångar för vilka försäkringstagaren bär placeringsrisken, så som kapitalförsäkringar i form av fond- och depåförsäkringar.

Inte heller skatterättsligt finns regler om vilka tillgångar som kan innehas i en kapitalförsäkring. I avkastningsskattelagen behandlas hur tillgångar som förvaltas för försäkringstagarens räkning och som ska ligga till grund för beräkningen av underlag för avkastningsskatten ska värderas i ett livförsäkringsföretag, 5-8 §§ AvPL. Bestämmelserna behandlar fastigheter, noterade värdepapper, aktier och andelar i fastighetsbolag samt fordringar. För andra tillgångar gäller portalbestämmelsen att värderingar ska ske till bokfört värde. Någon särskild bestämmelse för värdering av onoterade andelar finns alltså inte när det gäller ett livförsäkringsföretags beräkning av underlaget för avkastningsskatt.

Vid införandet av individuellt pensionssparande, IPS, diskuterades vilka typer av tillgångar som skulle omfattas av sparformen. I förarbetena uttalas att en komplikation med onoterade värdepapper skulle kunna uppstå i samband med uttag av avkastningsskatt. Ett rättvisande marknadsvärde som utgör underlag för skatten ansågs svårt att fastställa för värdepapper som sällan eller aldrig är föremål för handel. Mot denna bakgrund föreslogs att placeringsreglerna för det enskilda värdepapperssparandet inom ramen för

⁷² Finansinspektionens föreskrifter och allmänna råd om försäkringsrörelse, FFFS 2015:8, 5 kap. 2 § tredje stycket.

det individuella pensionssparandet begränsades till att omfatta noterade värdepapper.⁷³

Försäkringsavtalslagen sätter inte heller upp några bestämmelser om vilka typer av tillgångar som får innehas inom ramen för en livförsäkring. Det finns däremot inget som hindrar att försäkringsgivaren inom ramen för försäkringsavtalet sätter upp regler för vilka typer av tillgångar som försäkringstagaren får placera försäkringskapitalet i.⁷⁴

Mig veterligen har Finansinspektionen inte tagit upp frågan om vilka tillgångar som får placeras i kapitalförsäkringar där försäkringstagaren står den finansiella risken, vare sig i föreskrifter eller i allmänna råd. Det kan tänkas att Finansinspektionen under hand signalerat att tillgångar i t.ex. fåmansföretag inte kan godtas som tillgångar i en kapitalförsäkring och baserat sitt ställningstagande på god försäkringsstandard.⁷⁵ Ett sådant ställningstagande kan möjligen omfatta svenska kapitalförsäkringar. Annorlunda kan det vara för kapitalförsäkringar som meddelats av försäkringsföretag i en annan stat. Det är svårt att tro att en kapitalförsäkring som är förenlig med lagstiftningen i en sådan stat kan underkännas som försäkring i Sverige endast därför att tillgångarna som är placerade i försäkringen inte kan placeras i en försäkring som är meddelad av ett svenskt försäkringsföretag.

Det kan av fallet RÅ 2010 ref. 51 konstateras att domstolen angriper det aktuella förfarandet genom en tillämpning av skatteflyktslagen. HFD underkänner alltså inte försäkringen som kapitalförsäkring i sig, trots att denna bestod av aktier i ett nybildat svenskt fåmansföretag. Angreppssättet som HFD använder talar för att en kapitalförsäkring faktiskt kan innehålla kvalificerade andelar och att en kapitalförsäkring troligen inte kan

⁷³ Prop. 1992/93:187 s. 106 f.

⁷⁴ Se t.ex. Handelsbanken livs depåförsäkring, <<https://www.handelsbanken.se/sv/privat/spara/sparformer/kapitalforsakringar/kapitalspar-depa>> (besökt 2021-05-14); Skandia depåförsäkring, <<https://www.skandia.se/spara-pension/sparprodukter/kapitalforsakringar/kapitalforsakring-depa/>> (besökt 2021-05-14); Futur pension depåförsäkrings som tillåter att försäkringskapital placeras i onoterade andelar <<https://futupension.se/kapitalforsakring>> (besökt 2021-05-14).

⁷⁵ von Bahr s. 384.

underkännas som försäkring på grund av vilka tillgångar som ingår i denna. Värt att notera är att HFD i domen uttalar att det inte hade varit möjligt att förena en svensk kapitalförsäkring med tillgångar av det slag som knutits till den utländska försäkringen som prövades i målet.

Frågan om tillämningen av skatteflyktslagen är vidare värd att diskutera. Enligt HFD så skulle förfarandet att placera och försälja kvalificerade andelar i en kapitalförsäkring strida mot lagstiftningens syfte som det framgår av skattebestämmelsernas allmänna utformning och de bestämmelser som är direkt tillämpliga eller har kringgåtts genom sådant förfarande, 2 § 4 lagen (1995:575) mot skatteflykt. Personligen har jag svårt att se detta, då 3:12-reglerna som kringgåtts i det aktuella förfarandet har karaktären av en särlagstiftning avsedd att förhindra att transaktioner med kvalificerade andelar leder till omotiverade skattefördelar genom att omvandla arbetsinkomst till kapitalinkomst. Det kan inte utläsas av 3:12-systemet att helt andra än där uppräknade transaktioner kan omfattas av systemet. Jag ställer mig därför frågan om beskattning av förmåner genom en kapitalförsäkring bör ske genom en tillämpning av skatteflyktslagen. Som tidigare nämnts kunde domstolen istället för att tillämpa skatteflyktslagen ha underkänt försäkringen som kapitalförsäkring enligt mitt resonemang om att försäkringsrisken måste stå i förhållande till sparvärdet, se ovan.

8.1.1 Tillgångar på investeringssparkonto

Som tidigare nämnts så finns det inte någon tydlig reglering avseende vilka tillgångar som kan förvaras på en kapitalförsäkring där den försäkrade står den finansiella risken för tillgångarna. Jämförelse kan här göras med de tillgångar som kan förvaras på ett investeringssparkonto. Av 6 § lagen (2011:1268) om investeringssparkonton, ISKL, framgår att med investeringstillgångar som får förvaras på ett investeringssparkonto avses finansiella instrument som är upptagna till handel på en reglerad marknad eller en motsvarande marknad utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, finansiella instrument som handlas på en MTF-plattform,

eller andelar i en värdepappersfond eller en specialfond. Det är därmed klart reglerat vilka typer av tillgångar som får förvaras på ett investeringssparkonto.

I lagstiftningsarbetet uttalas att för att en schablonbaserad skattemodell ska fungera i praktiken är det av avgörande betydelse att vid var tid liggande tillgångar på investeringssparkontot utan svårighet kan värderas. Utgångspunkten är därför att bara tillgångar som uppfyller detta kriterium ska kunna utgöra investeringstillgångar på ett investeringssparkonto.⁷⁶

Vid införandet av investeringssparkonton ansåg lagstiftaren att beskattning av kapitalförsäkringar bör så långt som möjligt vara neutral i förhållande till beskattning av investeringssparkonto. Trots detta så behandlade inte lagstiftaren frågan om en eventuell begränsning för vilka tillgångar som kan placeras i en kapitalförsäkring där försäkringstagaren står det finansiella risken. Jämför här den begränsning som infördes för investeringssparkonton.⁷⁷

Vidare lär det i dag förekomma att svenska försäkringsgivare erbjuder försäkringstagare att placera försäkringskapitalet i onoterade aktier inom ramen för en kapitalförsäkring.⁷⁸ Genom en sådan försäkringsprodukt kan kapitalförsäkringar enkelt uttryckt sägas bli ett investeringssparkonto för onoterade aktier.

8.2 Överföring av tillgångar till kapitalförsäkring

Varken i skattelagstiftningen eller i lagstiftningen om försäkringsrörelse finns det bestämmelser om överlåtelse av tillgångar mellan försäkringstagaren och dennes kapitalförsäkring. En fråga är om en sådan överföring kan ske i två steg – först en premiebetalning till försäkringen och därefter ett av försäkringsföretag genomfört köp – eller om

⁷⁶ Prop. 2011/12:1 s. 291.

⁷⁷ Ibid., s. 363.

⁷⁸ Se bland annat Kaptena som förmedlar svenska försäkringar för onoterade aktier och värdepapper, <<https://www.kaptena.se/>> (besökt 2021-04-19).

försäkringstagaren själv kan föra över värdepapper till kapitalförsäkringen?⁷⁹ I avsaknad av regler verkar det inte finnas något formellt hinder för försäkringstagaren att föra över sina värdepapper till en kapitalförsäkring. Avtalsfrihet får här anses råda. Mig veterligen har inte Finansinspektionen med åberopande av god försäkringsstandard och risken för omotiverade skatteförmåner uttalat sig eller ingripit mot ett sådant förfarande. För svenska kapitalförsäkringar verkar normen vara att premier betalas in i form av kontanta medel som försäkringstagaren sedan anvisar försäkringsgivaren att placera i önskade värdepapper.⁸⁰ Mycket tyder dock på att försäkringsföretag i andra medlemsstater är friare beträffande hur dylika transaktioner kan genomföras, men också vilka tillgångar som omfattas. Konkurrensen på den finansiella marknaden kan mycket väl leda till att svenska försäkringsföretag börjar ge försäkringstagare möjligheten att föra över värdepapper till kapitalförsäkringar – om så inte redan skett. Troligen omfattas då inte kvalificerade andelar med tanke på utgången i RÅ 2010 ref. 51.

Om det nu anses möjligt att föra över av försäkringstagaren ägda aktier för placering i en egen kapitalförsäkring, måste ställning tas till hur en sådan transaktion ska behandlas skattemässigt. Stig von Bahr skriver i sin artikel i *Svensk Skattetidning* 'HFD och kapitalförsäkringar' att överlåtelse till en kapitalförsäkring av aktier eller andra värdepapper med latent skatteskulder kan medföra väsentliga skatteförmåner för den skattskyldiga. Resonemanget bygger på att värdepapper kan överlåtas till kapitalförsäkringen till underpris utan uttagsbeskattning för den skattskyldiga.

Eftersom inkomstskattelagen saknar regler om överföring från försäkringstagaren till försäkringsgivaren för placering i dennes kapitalförsäkring får ledning för beskattningen hämtas på annat håll. I 22 kap. 7 § IL föreskrivs att uttag av tillgångar ska behandlas som om de avyttrats till markansvärde. Med uttag avses även överlåtelse till underpris,

⁷⁹ Jämför IPS-konton där sparandet sker genom att pengar betalas in till pensionssparkontot. Någon rätt att skjuta till egna värdepapper ska inte finnas, se prop. 1992:93/187 s. 108.

⁸⁰ Se not 73.

22 kap. 3 § IL. Dessa regler gäller dock endast i inkomstslaget näringsverksamhet och kan alltså inte tillämpas när en försäkringstagare (fysisk person) överlåter aktier för placering i en egen kapitalförsäkring.

Den som istället för över tillgångar till ett eget investeringssparkonto anses ha avyttrat tillgångarna till marknadsvärde enligt 44 kap. 8 a § IL. Denna bestämmelse är enbart tillämplig på överföring till investeringssparkonto och bör därför inte vara tillämpbar på en överföring för placering i en egen kapitalförsäkring.

I 53 kap. IL finns bestämmelser i inkomstslaget kapital om överlåtelse av tillgångar till underpris. Dessa bestämmelser tar däremot sikte på fysiska personers överlåtelser till företag vari överlåtaren eller någon närstående direkt eller indirekt äger andelar. I sådant fall ska den överlåtna tillgången anses ha avyttrats mot en ersättning som motsvarar tillgångens omkostnadsbelopp eller marknadsvärde om detta är lägre, 53 kap. 3 § IL. Eftersom försäkringstagaren sällan har ägarintresse i livförsäkringsföretaget, är bestämmelsen typiskt sett inte tillämplig på överlåtelser med placering i en egen kapitalförsäkring. Bestämmelsen i 53 kap. IL bygger på att den genom underprisöverlåtelserna latent skatteskulden förr eller senare beskattas hos den nya ägaren, vilket torde innebära att bestämmelsen inte kan tillämpas analogt vid överföring till en egen kapitalförsäkring eftersom tillgångar som placeras i en kapitalförsäkring inte blir föremål för kapitalvinstbeskattning. Den latent skatteskulden skulle ju vid en sådan överföring försvinna. Med tanke på detta och vid en jämförelse av överlåtelse till investeringssparkonto och då lagstiftaren har uttalat ett syfte att skapa ett neutralt förhållande mellan investeringssparkonto och kapitalförsäkring, kan slutsatsen dras att överlåtelse av tillgångar till en kapitalförsäkring torde bedömas med tillämpning av allmänna principer för beskattning av kapitalvinster.⁸¹

Av 44 kap. 3 § IL framgår att med avyttring avses försäljning, byte eller liknande överlåtelser av tillgångar. Försäljning kännetecknas av att

⁸¹ Jmf. von Bahr s. 388.

vederlaget bestäms i pengar medan vederlaget för byte består av andra tillgångar. Vanligtvis genomförs försäljningar och byten till marknadspris. Om en överlåtelse är att se som blandat fång, dvs. har såväl onerösa som benefika inslag, gäller som huvudregel att överlåtelsen ska delas upp i en onerös och en benefik del, delningsprincipen. Denna regel torde dock inte gälla överlåtelser för placering i en egen kapitalförsäkring eftersom transaktionen inte har till syfte att gynna mottagaren. Någon gåvoavsikt kan därför inte sägas finnas i en sådan överlåtelse.⁸² Om en överlåtelse saknar gåvoavsikt anses, som nämnts ovan, även överlåtelser till underpris utgöra avyttringar. I äldre praxis har kapitalvinster i dessa fall beräknats med ledning av det pris som parterna kommit överens om, alltså inte utifrån marknadsvärdet.⁸³ Även i förarbetena vid införandet av reglerna om underprisöverlåtelser som idag finns i 53 kap. IL konstaterades att försäljningspriser under marknadsvärdet godtas i detta sammanhang.⁸⁴ Detta skulle kunna tolkas som att en fysisk person kan överlåta sina egna aktier till försäkringsföretaget för ett pris motsvarande omkostnadsbelopp – i avsaknad av uttagsbeskattning – utan beskattningskonsekvenser för den enskilda.

Om överlåtelser däremot sker utan vederlag kan argumenteras för att transaktionen skattemässigt istället ska behandlas som byte. Detta eftersom transaktionen då skulle medföra att försäkringstagaren får en fordran på försäkringsgivaren motsvarande värdet på tillgångarna. Vid byte gäller som huvudregel att tillgångarna anses ha avyttrats till marknadspris. Det är därför troligen osannolikt att man med framgång kan hävda att ett sådant byte skett till ett pris som understiger marknadsvärdet. Skattemässigt torde detta innebära att ett sådant byte ger samma skatteeffekt som om aktierna sålts till marknadspris.⁸⁵

⁸² Von Bahr s. 387 f.

⁸³ Melz, s. 69 f.

⁸⁴ I prop. 1998/99:15 s. 174 står det att uttagsbeskattning inte förekommer i inkomstslaget kapital.

⁸⁵ von Bahr s. 389.

I ett mål som avgjordes nyligen i kammarrätten framgår det att en överlåtelse av aktier för placering i egen kapitalförsäkring ska ses som ett byte och att tillgångarnas värde ska beräknas utifrån marknadsvärde och inte efter det i överlåtelsehandlingen angivna värde om det avviker från marknadsvärdet.⁸⁶

Det utfallande beloppet från försäkringen behöver inte nödvändigtvis tillfalla försäkringstagaren. Denne kan nämligen föreskriva att försäkringens förmögenhet ska utbetalas till någon annan (oåterkallelig förmånstagare), exempelvis till en anhörig. En överlåtelse av tillgångar, till exempel aktier, utan vederlag kan tolkas som en gåva till förmånstagaren och inte som en avyttring. Överlåtelsen kommer således inte leda till någon kapitalvinstbeskattning eftersom gåvor är skattefria. Förmånstagaren ska därmed kunna utan skattemässig belastning förfoga över försäkringens förmögenhet.⁸⁷

Det kan vidare eventuellt finnas en möjlighet för försäkringstagare att åtnjuta skattefordelar genom att försäkringstagaren och försäkringsbolaget bildar ett gemensamt bolag. Försäkringsbolagets andel i detta nybildade bolag tillförs kapitalförsäkringen varefter försäkringstagarens privatägda aktier överläts till det nybildade bolaget till underpris. En sådan överlåtelse träffas av reglerna i 53 kap IL eftersom försäkringstagaren äger andelar i bolaget. Detta medför att överlåtelsen inte får några beskattningseksekvenser så länge överlåtelsen inte understiger omkostnadsbeloppet (eller marknadsvärdet om detta är lägre) för aktierna.⁸⁸ När det nybildade bolaget därefter säljs externt kan den del av vinsten som belöper på kapitalförsäkringen skattefritt disponeras av försäkringstagaren.

Kammarrätten har i ett flertal avgöranden prövat olika förfaranden där ägaren till en utländsk kapitalförsäkring placerat sina onoterade aktier i fåmansföretag, andelar i handelsbolag, licensrättigheter eller egna utfärdade reverser i depåförsäkringen och på så vis omvandlat kapitalinkomster,

⁸⁶ Se KRNS 2021-04-14, mål nr 7581-20.

⁸⁷ von Bahr s. 389-390.

⁸⁸ Skattefriheten kräver att bolaget hör hemma i en stat inom EES-området.

näringsinkomster och tjänsteinkomster till schablonbeskattade inkomster. Ett sådant förfarande har av Kammarrätten prövats utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Det har ansetts möjligt att beskatta en försäkringstagare på grundval av rättshandlingarnas verkliga innebörd eller genom att tillämpa skatteflyktslagen.⁸⁹

8.2.1 Överföring av tillgångar till investeringssparkonto

Sparande i investeringssparkonto är ett system som finns vid sidan av det ordinarie, konventionella, systemet för kapitalvinstbeskattning. Vid införandet av investeringssparkonto ville lagstiftaren göra det möjligt för den skattskyldiga att föra över tillgångar mellan ordinarie system och investeringssparkonto. Detta medför att det måste finnas skyddsbestämmelser mot oönskade beskattningseffekter vid den typen av överföringar.⁹⁰ Den som för över tillgångar till ett eget investeringssparkonto anses därför ha avyttrat tillgångarna till marknadsvärde, 44 kap. 8 a § IL. Bestämmelsen medför att medel som förs in på ett investeringssparkonto alltid kommer vara beskattade medel.

8.3 Kommentarer

Är beskrivningen av rättsläget ovan riktig, innebär detta att det i dagens försäkrings- och skattesystem finns oreglerade områden för beskattning av kapitalvinster. Sammantaget drar jag den slutsatsen att inkomstskattelagens nuvarande regler kan medföra att latent skatteskulder kan försvinna genom att tillgångar hos den enskilda förs över och placeras i kapitalförsäkringar. Den här typen av transaktioner skapar betydande skatteförmåner för den enskilda. Man kan därför ställa sig den berättigade frågan om förfarandet kan angripas med stöd av skatteflyktslagen eller om det finns någon allmän princip som säger att man inte får föra över tillgångar med latent skatteskulder till en schablonbeskattad sfär, fri från kapitalvinstbeskattning.

⁸⁹ Se t.ex. KRNS 2005-06-21, mål nr 1132-04 och KRNS 2010-12-09, mål nr 630-632-10; jmf. Hultqvist, Anders, 'Några kapitalförsäkringsdomar' s. 627.

⁹⁰ Dahlberg s. 102.

Vi såg i målet RÅ 2010 ref 51 att HFD fann att samtliga rekvisit i 2 § skatteflyktslagen var uppfyllda när den skattskyldiga fört över kvalificerade andelar i fåmansföretag till en kapitalförsäkring. Genom förfarandet ansågs 3:12-reglerna ha kringgåts, vilket i den aktuella situationen inte ansågs förenligt med lagstiftningens syfte. Kan samma eller liknande resonemang appliceras när en skattskyldig för över noterade aktier eller andra värdepapper till en kapitalförsäkring till pris understigande marknadsvärdet? En tillämpning av skatteflyktslagen skulle i ett sådant fall grundas på principen att dagens skattesystem med schablonbeskattning av kapitaltillgångar bygger på att tillgångar med latent skatteskulder inte kan föras in i en schablonbeskattad sfär.

Som tidigare nämnts tillämpas skatteflyktslagen när den skattskyldigas förfarande skulle strida mot lagstiftningens syfte enligt bestämmelsernas allmänna utformning och de bestämmelser som är direkt tillämpliga eller har kringgåts genom förfarandet, 2 § 4 skatteflyktslagen. Frågan jag ställer mig är om domstolen med tillämpning av skatteflyktslagen kan anföra att av inkomstskattelagens regler följer att en skattefri överlåtelse till en kapitalförsäkring strider mot lagstiftningens syfte. Jag anser att HFD på goda grunder tillämpat skatteflyktslagen restriktivt. Främst på förfaranden som kännetecknas av att den skattskyldiga genom konstlade transaktioner utnyttjat ursäktliga misstag från lagstiftarens sida. Dagens möjligheter till skatteförmåner via kapitalförsäkringar kan rimligen inte ursäktas som misstag från lagstiftarens sida. Redan i Finansinspektionens och Skatteverkets gemensamma rapport från år 2006 togs behovet av förändrad lagstiftning på området upp. Överlåtelse av värdepapper från den enskilda för placering i dennes kapitalförsäkring kan vidare svårligen ses som en konstruktion eller konstlad transaktion, utan som en transaktionsmöjlighet som vuxit fram på en alltmer internationell finansiell marknad under senare år. Min bedömning är att det inte i annat än i undantagsfall går att med stöd av skatteflyktslagen uttagsbeskatta en sådan överlåtelse till en kapitalförsäkring.

Om denna konklusion är korrekt, finns det idag en påtaglig lucka i beskattningen av hushållens kapitalvinster. Latenta skatteskulder avseende värdepapper – och möjligen även annan egendom – kan förbli obeskattad genom överlåtelser till kapitalförsäkringar. Ur ett fiskalt perspektiv synes denna lucka hittills inte utnyttjas i någon större utsträckning.⁹¹ Möjligen är det så att svenska försäkringsföretag idag hyser en ovilja i att medverka i skattedrivna transaktioner. Även risken för långdragna och dyrbara skatteprocesser kan möjligen vidare avhålla rådgivare från att rekommendera kapitalförsäkringar som ett sätt att undkomma beskattning av kapitalvinster. Däremot och med tanke på konkurrens från andra länder – såväl inom som utanför EES-området – är det möjligt att den här typen av transaktioner blir alltmer vanligt förekommande. Vi ser redan idag att svenska försäkringsföretag erbjuder privatpersoner möjligheten att inneha onoterade aktier i kapitalförsäkringar, vilket jag anser pekar på en utveckling där svenska försäkringsbolag i allt högre grad medverkar till transaktionsupplägg som kan skapa icke avsedda skattefördelar för den enskilda.

Jag ställer mig dock tveksam till von Bahrs redogörelse över rättsläget om att skatteförmåner kan uppnås vid överföring för placering i en egen kapitalförsäkring är korrekt. Jag antar att Skatteverket alltid kommer hävda att en överföring för placering i en egen kapitalförsäkring utgör ett byte. Detta eftersom överlåtaren avyttrar aktierna till ett visst värde och som motprestation erhåller ett värde i form av tillgodohavande i försäkringen. Som huvudregel gäller att marknadsvärdet på den tillbytta egendomen ska tas upp som ersättning vid kapitalvinstberäkning vilket skulle innebära att en avyttring, oavsett pris, alltid kommer tas upp till marknadsvärde. I brist på rättsregler som träffar den här typen av transaktioner och i brist på avgöranden från HFD finns det däremot fortfarande en osäkerhet kring hur

⁹¹ Efter sökning har jag bara identifierat en dom från underinstans som berör frågan, KRNS 2021-04-14, mål nr 7581-20.

en sådan transaktion ska behandlas skatterättsligt. Rättsläget får här sägas vara oklart.

9 Avslutande kommentarer och förslag till framtida förändringar

Rättsläget beträffande kapitalförsäkringar är enligt min uppfattning oklart i flera hänseenden. Hur liten kan en försäkringsrisk vara, vilka tillgångar kan innehas inom ramen för en kapitalförsäkring, hur ska dessa tillgångar värderas och slutligen på vilka sätt och till vilket värde kan tillgångarna föras in och placeras i en kapitalförsäkring utan viss skattemässig påverkan?

9.1 Försäkringsrisk

HFD har i en rad avgöranden delat Finansinspektionens uppfattning att en försäkringsprodukt kan godtas som en kapitalförsäkring, trots ett så litet riskinslag som en procent. Dock kvarstår frågan om var gränsen för lägsta försäkringsrisk går. Vidare får det anses vara oklart om administrationsavgifter till livförsäkringsbolag påverkar vilken grad av riskinslag ett försäkringsavtal måste uppställa för att anses utgöra ett kapitalförsäkringsavtal. Huruvida försäkringsrisken måste stå i förhållande till sparvärdet i försäkringen eller om fasta belopp kan anses utgöra en accepterad försäkringsrisk får också anses oklart med tanke på mitt resonemang till utgången i målet RÅ 2010 ref. 51. Vid sidan av dessa oklarheter ställer jag mig frågan om den svenska modellen – med ett nästintill obefintligt riskinslag i kapitalförsäkringar – är legitim i förhållande till övriga medlemsländers bestämmelser som synes ha en annan grundsyn när det gäller riskinslag i de försäkringsklasser som uppställs inom unionsrätten.

9.2 Tillgångar och värderingsproblematik

I avsaknad av bestämmelser och allmänna råd kan man inte dra någon säker slutsats om vilka typer av tillgångar som kan ingå i en kapitalförsäkring (depåförsäkring). I målet RÅ 2010 ref. 51 framgår att domstolen inte

underkände försäkringen som kapitalförsäkring trots att den innehöll tillgångar som enligt domstolen troligen inte skulle kunna innehåsas i en kapitalförsäkring som erbjöds av svenska livförsäkringsföretag. Ur detta drar jag slutsatsen att en kapitalförsäkring inte torde underkännas på den grunden att den innehåller en viss typ av tillgångar. Mot bakgrund av utgången i målet kan jag istället konstatera att om tillgångarna medför skattefördelar genom konstlade transaktioner som går mot lagstiftningens syfte kan skatteflyktslagen möjligen tillämpas och man kan därför bortse från försäkringskonstruktionen på den grunden.

Med avstamp i det faktum att det inte finns någon uttrycklig lagstadgad begränsning för vilka tillgångar som kan förvaras i en kapitalförsäkring (depåförsäkring) blir bedömningen av värdet på kapitalförsäkringar med onoterade värdepapper svårare att göra än om det endast skulle tillåtas marknadsnoterade andelar i försäkringen. Jämförelse kan göras med investeringssparkonton som har en tydlig och uttömmande lagstiftning över vilka tillgångar som kan förvaras på ett sådant konto. Dessa tillgångar kännetecknas bland annat av att de handlas på en reglerad marknad, vilket medför att marknadsvärdet på dessa tillgångar enkelt kan utläsas. Med tanke på att kapitalförsäkringar beskattas schablonmässigt likt investeringssparkonton, är det väsentligt att värdet på försäkringen enkelt kan bestämmas vid värderingstidpunkten. Om en kapitalförsäkring innehåller onoterade aktier blir värdet på försäkringen därmed mycket svårare att fastställa än om innehavet är begränsat till noterade andelar. Utgångspunkt för värderingen får då troligen tas i marknadsvärdet när den onoterade aktien förvärvades⁹², men eftersom värdet på aktien förändras över tiden blir denna bedömning sällan rättvisande i förhållande till försäkringens värde med tiden. Vidare finns det inte någon i lag anvisad metod för beräkning av aktiers marknadsvärde. Eftersom marknadsvärdet ska läggas till grund för fastställande av underlag för skatter och avgifter, måste

⁹² Även priset vid förvärvet behöver inte heller spegla marknadsvärdet eftersom det inte alltid rör sig om ett rent tvåpartsförhållande vid den här typen av transaktioner, jfr. KRNS 2021-04 14, mål nr 7581-20.

värderingen göras med största möjliga noggrannhet. Det finns betydande svårigheter att bestämma marknadsvärdet på onoterade aktier.⁹³ Det kan antas att Skatteverket såväl som försäkringstagare och försäkringsgivare får svårigheter vid bedömningen av värdet på denna typ av kapitalförsäkringar, vilket riskerar resultera i för låg respektive för hög avkastningsskatt för den skattskyldiga. Denna skillnad mellan kapitalförsäkringar och investeringssparkonton medför att schablonbeskattningen av de två sparformerna i praktiken skiljer sig väsentligen åt. Det kan därmed konstateras att den skattemässiga likabehandling av de schablonbeskattade sparformerna som lagstiftaren hade för avsikt vid införandet av investeringssparkonto inte har efterlevts i praktiken.

En annan konsekvens av att det saknas reglering kring vilka tillgångar som kan förvaras i kapitalförsäkringar är att även andra inkomster än rena kapitalinkomster kan bli föremål för schablonbeskattning. Så kan bli fallet om försäkringsgivaren godtar att placera till exempel immateriella tillgångar och handelsbolagsandelar i en kapitalförsäkring. En kapitalförsäkring lär enligt min mening inte underkännas som försäkring endast för att den innehåller den här typen av tillgångar, dock har Skatteverket uttalat att en bedömning får göras från fall till fall för en prövning av rättshandlingarnas verkliga innebörd. Det får nog ändå anses stå klart att den schablonbeskattning som träffar kapitalförsäkringar enbart är tänkt för tillgångar som annars skulle beskattats i inkomstslaget kapital.

9.3 Överlåtelser av tillgångar

I avsaknad av reglering och avgöranden från HFD framgår idag inte någon tydlig bild av i vilken mån överlåtelser till pris under marknadsvärde från försäkringstagaren till försäkringsgivare för placering i dennes kapitalförsäkring ska utlösa kapitalvinstbeskattning som om avyttringen har skett till marknadsvärde. I avsaknad av konkreta bestämmelser kan dagens system riskera att skapa betydande utrymmen för skatteförmåner genom att

⁹³ Jmf. RÅ 2004 not. 176.

värdepapper med latent skatteskulder placeras i kapitalförsäkringar. Det finns vidare en påtaglig risk att försäkringsföretag från andra medlemsstater med hänvisning till fri rörlighet för kapital och tjänster aktivt kan erbjuda i hemlandet tillåtna kapitalförsäkringar med sådana lättnader till svenska hushåll.

Eftersom investeringssparkonton har en tydlig begränsning av vilka tillgångar som får förvaras på dessa, begränsas möjligheten till oönskade skatteförmåner högst väsentligt i jämförelse med kapitalförsäkringar. Av 44 kap. 8 a § IL framgår vidare att överlåtelse från det ordinarie beskattningssystemet till det schablonbeskattade utlöser en kapitalbeskattning till marknadsvärdet. I avsaknad av liknande bestämmelser för överlåtelse till det schablonbeskattade systemet för kapitalförsäkring råder det en osäkerhet kring beskattningskonsekvensen och om eventuellt skatteflyktslagen är tillämplig på förfarandet eller om det finns en allmän princip som kan åberopas som stöd för beskattning. Då investeringssparkonto är en nationell sparform utan direkt koppling till unionsrätten medför det att utländsk konkurrens inte riskerar påverka sparformens villkor på samma sätt som vi ser beträffande reglerna för kapitalförsäkringar.

9.4 Framtida förändringar

En försäkringsmarknad som har utvecklats snabbare än lagstiftningen kan sägas vara en anledning till att vi ser dagens problem med sparande i kapitalförsäkringar som belysts ovan. Marknaden har förändrats från de traditionella kapitalförsäkringarna där premier i pengar som försäkringsgivaren placerar i tillgångar gemensamt för försäkringskollektivet till sparprodukter med minimala riskinslag där försäkringstagaren bestämmer över placeringarna och tar det ekonomiska ansvaret för värdeutveckling och därmed den finansiella risken. Som livförsäkring räknas idag helt andra försäkringsprodukter än tidigare. Samtidigt som denna utveckling ägt rum har det skatterättsliga begreppet kapitalförsäkring och dess regler stått oförändrade. Det finns fortfarande

ingen annan definition än att en kapitalförsäkring är en livförsäkring som inte uppfyller villkoren för en pensionsförsäkring. Denna passivitet som vi ser från lagstiftarens sida är en bidragande faktor till varför vi står inför dessa osäkerheter när det kommer till sparande i kapitalförsäkringar.

Jag anser att det krävs ändringar i lagstiftningen för att komma till rätta med dagens ofullständiga och därmed ojämlika rättsläge. Att HFD vid sin rättstillämpning är hänvisad till bestämmelserna i skatteflyktslagen och beroende av yttranden från Finansinspektionen vid sin bedömning av bland annat riskinslag, är inte tillfredställande och innebär bristande förutsebarhet kring de skatterätsregler som gäller för sparande i såväl inhemska som utländska kapitalförsäkringar. En tänkbar lösning för att söka lösa dessa problem är att se över inkomstskattelagens definition av begreppet kapitalförsäkring för den typ av försäkringsprodukter som består av ett ”rent” sparande med begränsat riskinslag och där försäkringstagaren har möjlighet att bestämma över vilka tillgångar som ska knytas till försäkringen, dvs. depåförsäkringar. För denna typ av försäkringsprodukter kan i föreslagna regler föreskrivas att kapitalförsäkringar (depåförsäkringar) ska omfattas av liknande begränsningar för placeringar som idag gäller för investeringssparkonton och valbara tillgångar därmed endast kan avse placeringar i tillgångar där marknadsvärdet enkelt går att utläsa. Om en sådan försäkringsprodukt inte uppfyller detta krav, borde den inte skattemässigt behandlas som en kapitalförsäkring utan som en ren kapitalförvaltning.

En sådan ändring hade medfört att svenska depåförsäkringar begränsats till att endast tillåtas innehålla de tillgångsslag som är tillåtna på investeringssparkonto. Jag anser däremot att en reglering som helt underkänner en kapitalförsäkring som försäkring endast på den grunden att den innehar en viss typ av tillgångar är väl drastisk.

Ett annat angreppssätt för att förhindra att ”kontofrämmande tillgångar” placeras i kapitalförsäkringar är genom en reglering av vilka tillgångar som ska beskattas enligt reglerna för avkastningsskatt. Genom att föreskriva att

avkastningsskatten endast ska omfattas av liknande placeringar som gäller för investeringssparkonton, kan man förhindra att skattskyldiga placerar exempelvis onoterade aktier i kapitalförsäkringar, då dessa skulle beskattas enligt det ordinarie beskattningsförfarandet för kapitalvinster och inte ingå kapitalunderlaget vid beräkning av avkastningsskatten. Det finns därmed ingen anledning att placera denna typ av tillgångar i en kapitalförsäkring ur beskattningssynvinkel. En sådan förändring skulle inte heller medföra att omfattningen av begreppet livförsäkring (kapitalförsäkring) ändras. En ändring av avkastningsskatten skulle antagligen inte heller vara oförenlig med unionsrätten då ändringen inte skulle medföra en snedvriden konkurrens för försäkringsbolagen.

Ett ytterligare förslag till regelförändring avser själva överföringen av tillgångar från försäkringstagaren till försäkringen. Här föreslås att överförda tillgångar ska beskattas hos försäkringstagaren i anslutning till överföringen och överförda tillgångar ska då värderas till sitt marknadsvärde vid kapitalvinstbeskattningen.

Mina förslag till ändringar i lagstiftningen kräver naturligtvis sedvanlig noggrann utredning och beredning. Mot bakgrund av dagens bristande reglering för kapitalförsäkringar, otydlig praxis och risker för stora skattebortfall anser jag att föreslagna lagstiftningsåtgärder på området – och gärna skyndsamma sådana – är önskvärda.

Kvar återstår dock gränsdragningen mellan ett rent sparavtal och en försäkring. Eftersom frågan om vad som är en försäkring utgår ifrån försäkringsrätten kan jag inte se att det är en fråga som primärt kan lösas genom ändringar i skattelagstiftningen. I den delen kommer vi även fortsättningsvis vara hänvisade till Finansinspektionens yttranden och domstolarna om det uppkommer gränsdragningsproblem. Troligen skulle en reglering av vilka tillgångar som ska ingå i den schablonbeskattade sfären och att en överlåtelse för placering i en kapitalförsäkring ska beskattas till marknadsvärde innebära att merparten av de processer som nu pågår skulle få en lösning genom lag vilket bidrar till ökad rättssäkerhet och

förutsebarhet. Sådana regleringar skulle också skapa större neutralitet mellan de två schablonbeskattade sparformerna.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 2011/12:1 Budgetpropositionen för 2012 –
Förslag till statens budget för 2012,
finansplan och skattefrågor.

Prop. 2006/07:26 Flytt av försäringssparande

Prop. 2003/2004:150, del. 2 Ny försäkringsavtalslag

Prop. 1999/2000:2 Inkomstskattelagen

Prop. 1998/99:15 Omstruktureringar och beskattning

Prop. 1992:93/187 Om individuellt pensionssparande

Prop. 1992/93:257 Om ändrad lagstiftning för
försäkringsverksamhet med
anledning av EES-avtalet

Prop. 1989/90:34 Om ändring i
försäkringsrörelselagen, m.m.

Prop. 1984/85:77 Om koncession för
försäkringsrörelse.

Departementsserier

Ds 2003:65 Beskattning av livförsäkringar och
EG-rätten.

Litteratur

Böcker

Bengtsson, Bertil, *Försäkringsavtalsrätt*, 2:a upplagan, Norstedts Juridik, 2010.

Blom, Richard, Emtesjö, Göran, Wollsten, Mikael, Virolainen, Tuomo, Öjmar, Leif, *Livboken*, 3:e upplagan, Ifu, 2005.

Dahlberg, Mattias, *Ränta eller kapitalvinst Grundproblematiken i kapitalinkomstbeskattning – särskilt vad gäller finansiella instrument i gränslandet mellan lånekapital och eget kapital*, Iustus förlag, 2011.

Eckerberg, Per Johan, *Försäkringsrörelsemanualen 2014 – En bruksanvisning till försäkringsrörelselagen*, Scandinavian RE Production, 2014.

Ekström, Lars, *Livförsäkringsformer*, 9:e upplagan, Studentlitteratur, 2006.

Ewalds, Nina, *Internationell beskattning av pensionsförsäkringar – det svenska skattesystemet i gränsöverskridande situationer*, Norstedts Juridik, 2008.

Hellner, Jan, *Försäkringsrätt*, 2:a upplagan, Norstedts Juridik, 1965.

Jansson, Bo-Göran, Aldenstig, Lars, Riese, Tom, Rundquist, Carl Johan, *Juridik – personförsäkring*, Studentlitteratur, 2012.

Kleineman, Jan, 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 2:a upplagan., Studentlitteratur 2018, s. 21–46.

Melz, Peter, *Kapitalvinstbeskattningens problem – företrädesvis vid fastighetsförsäljningar*, Jure, 1986.

Palmgren, Björn, *Personförsäkring*, 7:e upplagan, Studentlitteratur, 2009.

Artiklar

Eckerberg, Per Johan, 'Vad är försäkring, egentligen?', *Juridisk publikation*, 2/2010.

Hultqvist, Anders, 'Några kapitalförsäkringsdomar – omkaraktärisering i stället för genomsyn', *Skattenytt*, 2008, s. 617–627.

Hultqvist, Anders, 'Vad är en kapitalförsäkring?', *SvSkT*, 2009:1, s. 45-58.

Lambertz, Göran, 'Nyttig och onyttig rättsvetenskap'. *Svensk Juristtidning*, 2002, s. 261–278.

Starberg, Daniel, 'Regeringsrätten om livförsäkring – en kritisk rättsfallskommentar', *SvSkT*, 2008:6, s. 480–488.

von Bahr, Stig, 'HFD och kapitalförsäkringar', *SvSkT*, 2020:6, s. 378–384.

Elektroniska källor

Futur pension depåförsäkring som tillåter att försäkringskapital placeras i onoterade andelar <<https://futurpension.se/kapitalforsakring>> (besökt 2021-05-14).

Handelsbanken livs depåförsäkring, <<https://www.handelsbanken.se/sv/privat/spara/sparformer/kapitalforsakringar/kapitalspar-depa>> (besökt 2021-05-14).

Kaptena, <<https://www.kaptena.se/>> (besökt 2021-04-19).

Skandia depåförsäkring, <<https://www.skandia.se/spara-pension/sparprodukter/kapitalforsakringar/kapitalforsakring-depa/>> (besökt 2021-05-14).

Skatteverket rättslig vägledning, 'Vad är en kapitalförsäkring?'

<<https://www4.skatteverket.se/rattsligvagledning/edition/2021.6/2900.html>>

(besökt 2021-03-18).

Övrigt

Skatteverkets ställningstagande, Premiedelen av kapitalunderlaget för en utländsk kapitalförsäkring, Dnr 131 669442-12/111, 2012-10-29.

Skatteverkets och Finansinspektionens rapport, Skatt- och försäkringsregler för livförsäkring, Dnr SKV 131-581639-06/113, Dnr FI 06-2304-000.

Finansinspektionens yttrande till Skatterättsnämnden i avgörandet HFD 2020 not. 2, 'Försäkringsrättslig bedömning av viss produkt', FI Dnr 18-11981.

Finansinspektionens föreskrifter och allmänna råd om försäkringsrörelse, FFFS 2015:8.

Rättsfallsförteckning

Högsta förvaltningsdomstolen (tidigare Regeringsrätten)

RÅ 1994 not. 19

RÅ 1994 not. 20

RÅ 2000 ref. 28

RÅ 2004 not. 176

RÅ 2007 ref. 49

RÅ 2008 ref. 54

RÅ 2010 ref. 51

HFD 2015 not. 54

HFD 2020 not. 2

Kammarrätten

KRNS 2005-06-21, mål nr 1132-04

KRNS 2010-12-09, mål nr 630-632-10

KRNS 2021-04-14, mål nr 7581-20